

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra historie

**M U N I
P E D**

**První Československá republika v učebnicích dějepisu napříč
politickými systémy**

Bakalářská práce
Brno 2023

Vedoucí práce:
Mgr. Miroslav Jireček, Ph. D.

Autorka práce:
Ema Mihalčinová

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.“

V Brně 20. dubna 2023

.....

Ema Mihalčinová

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Miroslavu Jirečkovi, Ph. D. za odborné vedení práce a za cenné rady a připomínky. Dále bych chtěla poděkovat rodině a partnerovi za podporu při psaní práce a během celého studia.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá proměnami ve výuce dějepisu od 20. let 20. století až do současnosti. Práce na základě dobových učebních materiálů zkoumá, jak bylo a je téma první Československé republiky předkládáno žákům v hodinách dějepisu. Zabývá se otázkou, jak se od 20. let 20. století vyvíjelo vnímání dějin první republiky a jak se v průběhu let měnil pohled na významné události a osobnosti tohoto období, o kterých se žáci již po desetiletí v hodinách dějepisu učí. Zabývá se také otázkou, nakolik a jakým způsobem zasahovala do výuky o daném tématu dobová politická ideologie.

Abstract

This bachelor's thesis examines the changes in history teaching between the 1920s and the present day. Based on contemporary teaching materials, the thesis examines how the topic of the First Czechoslovak republic was and is presented to students in history classes. It addresses how the perception of the history of the First Republic has evolved since the 1920s and how the view of significant events and personalities of this period, which students have been learning about in history classes for decades, has changed over the years. Moreover, it addresses the questions of to what extent and in which ways the political ideology of the time interfered with the teaching of the given topic.

Klíčová slova

Československá republika, první republika, historicko-srovnávací metoda, analýza učebnic, výuka dějepisu

Keywords

Czechoslovak Republic, the First Republic, historical-comparative method, textbook analysis, education of history

Obsah

Úvod	7
1. Historie výuky dějepisu v Českých zemích.....	9
1.1 Období od první republiky do únorové revoluce (1918–1948).....	9
1.2 Období Československé socialistické republiky (1948-1989).....	10
1.3 Období polistopadové a výuka dějepisu v současnosti (1989–2023)	12
2. Kapitoly z dějin první republiky	15
2.1 Politický systém první republiky a nejvýznamnější události.....	15
2.2 Národnostní složení Československa a jeho problematika	17
2.3 Kultura a životní styl v Československu.....	19
3. Analýza učebních materiálů	21
3.1 Historicko-srovnávací metoda analýzy učebnic.....	21
3.2 Metodologie výzkumu	21
3.3 Analýza učebních materiálů.....	23
3.3.1 Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních – díl III. (1923).....	23
3.3.2 Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy (1963).....	28
3.3.3 Dějepis pro 7. ročník základní školy – 2. díl (1982).....	40
3.3.4 Dějiny moderní doby, 1. díl – učebnice pro ZŠ (2004).....	51
3.3.5 Moderní dějiny – učebnice pro 9. ročník ZŠ (2020).....	59
4. Výsledky analýzy.....	69
4.1 Členění textu a jeho celková náročnost	69
4.2 Oblasti dějin, kterým se učebnice věnují	70
4.3 Události a osobnosti, kterým se učebnice věnují.....	73
4.3.1 Vznik samostatného Československa roku 1918.....	74
4.3.2 20. léta v Československu.....	75
4.3.3 30. léta v Československu.....	76
4.3.4 Zánik samostatného Československa roku 1938	77

4.4 Objektivita obsažených informací	77
Závěr	79
Seznam pramenů a literatury	81
Seznam příloh a tabulek.....	83
Přílohy.....	85

Úvod

Po konci 1. světové války nastala v Evropě doba bouřlivých změn. Zaběhnutý společenský systém se rozpadl a s ním i některé evropské monarchie. Češi a Slováci konečně získali možnost vybudovat vlastní stát, republiku stojící na demokratických a vlasteneckých ideálech. Existence Československé republiky, která je dnes často nazývána první republikou, trvala sice pouhých 20 let, přesto mělo pro náš národ toto období ohromný význam. Prvorepublikové dědictví kulturní i ideové, stejně tak jako pocit mnichovské zraady, přežívají dodnes. Oficiální pohled na první republiku se v průběhu posledních osmdesáti let radikálně měnil a s ním se také měnily hodiny dějepisu a dějepisné učebnice tímto tématem se zabývají.

Tato bakalářská práce si klade za cíl zodpovědět otázku, jak se od 20. let 20. století do současnosti vyvíjel pohled na téma první Československé republiky v dějepisných učebnicích. Cílem práce je pomocí analýzy kapitol věnovaných první Československé republice v pěti dějepisných učebnicích a následné komparace jejich obsahu zjistit, jakým způsobem bylo v učebnicích pojednáváno o dějinných událostech a osobnostech tohoto významného období našich národních dějin.

Toto téma práce jsem si vybrala, protože mne jako studentku pedagogické fakulty zajímá, jak se v posledních desetiletích vyvíjela výuka dějepisu, a to především z následujícího důvodu. V komunikaci s příslušníky jiných generací, než jsem já, jsem se setkala s diametrálně odlišnými názory na různá období našich národních dějin, mezi nimiž je také období první republiky. Rozhodla jsem se tedy v rámci výzkumu zjistit, jak bylo prostřednictvím učebnic dané téma předáváno několika generacím žáků na základních, případně středních školách.

První kapitola *Historie výuky dějepisu v Českých zemích* pojednává o tom, jak vypadala a jakými změnami prošla výuka dějepisu v jednotlivých obdobích českých dějin od období první republiky po současnost. Druhá kapitola *Kapitoly z dějin první republiky*, rozděluje dějiny Československé republiky v letech 1918–1938 na několik kategorií, kterými se obvykle dějepisné učebnice zabývají. Konkrétně na politické dějiny, národnostní složení Československa a jeho problematiku, kulturu a životní styl. V této kapitole jsou stručně charakterizovány jednotlivé oblasti dějin Československa. První dvě kapitoly práce jsou ryze teoretické a slouží čtenáři jako sonda do výuky dějepisu v letech, kdy byly analyzované učebnice v aktivním užívání a také jako faktografický základ, který

pomůže pro lepší orientaci v obsahu následující části praktické, na které je tato práce do velké míry postavena.

Obsahem třetí a čtvrté kapitoly je již samotná analýza dějepisných učebnic a jejich komparace. Nejprve je čtenáři představena historicko-srovnávací metoda. Poté je předložena metodologie výzkumu této bakalářské práce vysvětlující, jakým způsobem bude obsah učebnic z let 1923, 1953, 1982, 2004 a 2020 analyzován. Následuje samotná analýza učebnic, která je u každého titulu rozdělena na čtyři kategorie, kterými jsou členění textu; oblasti dějin, kterými se učebnice zabývá; události a osobnosti, kterým se učebnice věnují a objektivita obsažených informací, na které je také rozdělena jejich závěrečná komparace, přičemž je, podle množství obsahu, navíc srovnávána i celková náročnost učebnic.

1. Historie výuky dějepisu v Českých zemích

1.1 Období od první republiky do únorové revoluce (1918–1948)

První etapa novodobé výuky dějepisu u nás započala v 19. století, kdy byl roku 1849 dějepis vyučován na středních školách a od roku 1869 byl vyučován na školách základních.¹ V tomto období již vznikaly osnovy a učebnice pro výuku dějepisu na všech stupních škol.² Jelikož školství v období Rakouska-Uherska bylo vedeno v duchu rakouské školské politiky³, bylo po vzniku Československé republiky roku 1918 nutné změnit podobu celého základního a středního školství. Například proto, že v Československu sídlila početná německá menšina, která měla na našem území více škol. Ty byly lépe vybavené, neboť německé komunity byly převážně bohatší a měly možnost školy finančně zabezpečit. V rámci přestavby československého školství byly tedy podporovány zejména české školy. Od roku 1918 do počátku 20. let bylo toto téma častým bodem sváru mezi československými a německými politiky.⁴ Mezi reformy, které byly prosazovány hned po vzniku Československé republiky, patřilo například odstraňování nevyhovujících knih z knihoven. A to takových, které sloužily zájmům bývalé monarchie nebo také odstraňování obrazu císaře ze škol.⁵ To jsou ale pouze příklady. Změn ve školství i v jednotlivých školách byla celá řada. Takzvaný malý školský zákon, uveden v platnost roku 1922, také sjednocoval národní školy české a slovenské.⁶

Co se výuky dějepisu týče, na obecných školách (typ školy poskytující základní vzdělání, kde se vzdělávali žáci ve věku 6–11 let⁷) i na dalších (vyšší obecné a měšťanské školy) pokračovacích školách byl vyučován společně se zeměpisem. Byly reformovány osnovy, které omezovaly výuková témata, jako dějiny německé a rakouské, a také dějiny

---

¹ JULÍNEK, Stanislav a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 18.

² Tamtéž, s. 24.

³ Tamtéž, s. 18.

⁴ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918–1938), Díl první, Vznik budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 187–190.

⁵ JIREČEK, Miroslav. *Vývoj vyučovacího předmětu dějepis v letech 1918–2013*. Brno: Masarykova univerzita 2014, s. 57–58.

⁶ JULÍNEK, Stanislav a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 30.

⁷ JIREČEK, Miroslav. *Vývoj vyučovacího předmětu dějepis v letech 1918–2013*. Brno: Masarykova univerzita 2014, s. 62.

Habsburské monarchie. Byl kladen důraz na dějiny národní, především na významné události a na politiku, a to ve snaze omezit subjektivnost ve výuce dějepisu. To pro žáky znamenalo memorování řady informací a dat.⁸ Tento pozitivistický (tedy soustředící se na fakta) pohled na dějiny nebyl prosazován pouze ve výuce dějepisu, ale především našimi předními historiky té doby, tedy 20. let 20. století, například Josefem Pekařem.⁹

Ve 30. letech začal být ve výuce dějepisu kladen větší důraz na národní a novější dějiny. Také začal být dáván větší prostor kulturním dějinám, což bylo proti dřívějším dobám novinkou. Kromě dějepisných učebnic začaly být ve školách používány také nejrůznější výukové pomůcky, jako mapy nebo dokonce první výukové filmy.¹⁰

V období Protektorátu Čechy a Morava, tedy za nacistické okupace, která trvala od roku 1939 do konce 2. světové války roku 1945, byla kromě jiného také zásadně upravena podoba výuky dějepisu. Cílem okupantů bylo snížení vzdělanosti českých žáků. Kromě němčiny, která se stala nejdůležitějším předmětem, byla výuka dalších předmětů výrazně omezena. Dějepis považovali okupanti za potencionálně nejnebezpečnější předmět, takže museli jeho učitelé procházet přeškolením. Výuková témata byla výrazně zredukována, zakazovány byly také výukové pomůcky. Většina dějepisných učebnic byla zakázána nebo upravena. V těch, které zůstaly, muselo být začerněno vše, co nekorespondovalo s nacistickou ideologií. Po konci 2. světové války byla snaha vrátit školství a výuku dějepisu do předválečné podoby a dohnat, co žáci v období okupace zameškali.¹¹

1.2 Období Československé socialistické republiky (1948-1989)

Po únorovém převratu začali komunisté okamžitě budovat totalitní společnost, kde byly státní instituce i zákonodárné orgány pouze vykonavateli příkazů úzkého okruhu nejvyšších funkcionářů. Veškerá reálná moc byla totiž v jejich rukou.¹²

Novým oficiálním směrem československé kultury se měl stát tzv. socialistický realismus. „*Ve své nejdogmatictější podobě se stal mírou veškerého dění v kultuře. A co*

---

⁸ Tamtéž, s. 65–71.

⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918–1938), Díl první, Vznik budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 529–530.

¹⁰ JULÍNEK, Stanislav a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 30–31.

¹¹ Tamtéž, s. 32–33.

¹² BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země koruny české*. Praha: Paseka, 1992, s. 268.

*nad něj bylo, od třídního nepřítele bylo.*¹³ Jeho pojetí u nás se vyznačovalo přejímáním sovětské kultury a kulturní politiky. V literárních dílech byla potlačována estetická funkce, a naopak přeceňována funkce didaktická.¹⁴

Marxistická ideologie byla občanům předkládána nejen prostřednictvím oficiální literatury. Politická agitace byla všudypřítomná. Pomocí tisku, aparátu KSČ či společenských organizací byl v občanech vyvoláván pocit strachu z třídního nepřítele, který číhal nejen za hranicemi, ale i u nás. Tím měla být v lidech vyvolávána neustálá ostražitost. Výzvy k bdělosti a budování socialistické vlasti měly vést pracující lid k svědomitému plnění pracovních úkolů, což přímo souviselo s budováním ekonomického modelu, ve kterém ekonomické stimuly byly nahrazeny ideologickým působením.¹⁵

I školství bylo podrobena řadě změn, počínaje vytvořením jednotné nediferenciované školy. Dějepisná výuka byla silně ideologizována.¹⁶ Autoři učebnic vykreslovali dějiny takovým způsobem, aby se nové společenské uspořádání zdálo jako přirozený a logický krok ve vývoji naší společnosti. Výraznou osobností poválečného dějepisu byl ministr školství Zdeněk Nejedlý, který svou schopností naroubovat na historická témata komunistickou ideologii vtiskl vyučovacímú předmětu dějepis nebyvale konzistentní podobu.¹⁷

V 50. letech se dějepisné učebnice vyznačovaly nadměrným množstvím textu, který byl neúměrně náročný vzhledem k věku žáků, kterým byly učební materiály určeny. Praxe si tedy vyžádala redukci učiva. Na sklonku let 50. a v průběhu let 60. byly tedy vydávány učebnice nové.¹⁸ V mnoha oblastech zůstaly nezměněné. Stále zde byla preference některých historických období, jako byly husitské války a stále byl jejich narativ značně persvazivní. Z pojetí školního dějepisu v té době bylo také patrné, že se vytrvale snaží delegitimizovat určité sociální skupiny, myšlenkové koncepty a národní

---

¹³ Tamtéž, s. 266.

¹⁴ GALÍK, Josef a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátku do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994, s. 310–311.

¹⁵ ČINÁTL, Kamil. *Učebnice dějepisu – historický kontext*. Ústav pro studium totalitních režimů. [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologickych-textu/ucebnice-dejepisu/ucebnice-dejepisu-historicky-kontext/>

¹⁶ JIREČEK, Miroslav. *Vývoj vyučovacího předmětu dějepis v letech 1918–2013*. Brno: Masarykova univerzita 2014, s. 136.

¹⁷ ČINÁTL, Kamil. *Učebnice dějepisu – historický kontext*. Ústav pro studium totalitních režimů. [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologickych-textu/ucebnice-dejepisu/ucebnice-dejepisu-historicky-kontext/>

¹⁸ JULÍNEK, Stanislav a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 36–37.

tradice, které by mohly ohrožovat vůdčí postavení komunistické strany.¹⁹ Tak jako v literatuře a tisku byl tedy patrný obraz třídního nepřítele a nutnost boje proti němu.

V období normalizace došlo k poměrně zásadním změnám podoby dějepisných učebnic. Výklad moderních dějin v duchu marxismu zůstal téměř nezměněn. Ústředním tématem ale už nebyla válka, jako v 50. a 60. letech, ale poučení z tzv. krizového vývoje. Od roku 1968, který byl oficiálně vykládán jako pokus o kontrarevoluci, se československá společnost nijak nevyvíjela a upadla do cykličnosti, což se projevilo i na výuce moderních dějin. Žáci se učili o úspěších socialistického lidu, jako byly stavby silnic či továren a memorovali programy sjezdů KSČ.²⁰ „Normalizační dějepis ustavil principiální distanci od dějin, jejichž smysl se již cele naplnil a uzavřel.“²¹

1.3 Období polistopadové a výuka dějepisu v současnosti (1989–2023)

Po sametové revoluci roku 1989 vneslo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, požadavek na reformu ve vzdělávání. Následně byly velmi brzy provedeny také změny ve vyučování dějepisu na základních školách.²² Plánovaná byla ale reforma nejen dějepisné výuky, ale celého školského systému. Tyto změny neměly jednotnou podobu, přesto byly v poměrně krátkém čase realizovány. Některé z nich se později ukázaly jako problematické.²³

Bezprostředně po listopadovém převratu, už 25. 11. 1989, takzvaný „*Metodický pokyn*“ podle kterého měla být zrušena výuka dějepisu i dalších vyučovacích předmětů v duchu marxismu-leninismu. Aby bylo možné tento plán ihned aplikovat, bylo učitelům doporučeno, aby končili dějepisnou výuku rokem 1945 a vynechali tak nejnovější dějiny, u nás spjaté s komunismem. Roku 1990 také proběhla novelizace školského zákona, která upravovala podobu našeho školství. Z řady změn, které přinášela, bylo významné

---

¹⁹ČINÁTL, Kamil. *Učebnice dějepisu – historický kontext. Ústav pro studium totalitních režimů*. [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologickyx-textu/ucebnice-dejepisu/ucebnice-dejepisu-historicky-kontext/>

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž.

²² JULÍNEK, Stanislav a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 41.

²³ JIREČEK, Miroslav. *Vývoj vyučovacího předmětu dějepis v letech 1918–2013*. Brno: Masarykova univerzita 2014, s. 203–204.

například zkrácení povinné školní docházky na devět let, nebo povolení víceletých gymnázií a církevních škol.²⁴

Roku 1995 byl schválen takzvaný *Standard základního vzdělávání*, rámcový dokument stanovující, jaké učivo a jaké kompetence mají být žákům v rámci základní školy předány. Jednalo se o dokument otevřený průběžným změnám a aktualizacím. V souladu s tímto standardem byly vytvořeny vzdělávací programy pro jednotlivé stupně vzdělávání, mezi nimiž měly školy svobodu volby. Tyto programy byly náhradou za doposud platné učební plány a osnovy.²⁵ Trend diverzifikace výuky na jednotlivých školách sílil. Z toho důvodu neexistovala na počátku nového milénia jednotná podoba výuky dějepisu na jednotlivých základních školách²⁶

V roce 2004 byl společně s novým školským zákonem zaveden nový systém, při kterém byly kurikulární dokumenty rozdělené na dvě úrovně, školní a státní. Vznikl tedy *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (RVP ZV), který obsahoval nikoliv konkrétní učivo, ale výstupy (co by žáci měli vědět a znát) a kompetence, které si měli žáci na základních školách osvojit. Jednotlivé školy měly pravomoc na základě RVP ZV vytvořit vlastní školní vzdělávací program (ŠVP), který vyhovoval potřebám konkrétních škol.²⁷

Výše popsaný systém je platný do současnosti, přičemž nejnovější změny v RVP ZV byly provedeny v roce 2021. Výuka dějepisu, tak jako i výuka dalších předmětů, byla mírně zredukována ve prospěch informatiky, na kterou je v současnosti kladen větší důraz, než dříve.²⁸

Přestože v novém RVP ZV není dějepis předmětem, který by byl prioritou, ba naopak, fungují v současnosti projekty, které si kladou za cíl zkvalitnění výuky dějepisu v České republice. Soustředí se především na dějiny moderní. Za zmínku stojí vzdělávací portál Oddělení vzdělávání Ústavu pro studium totalitních režimů, nazvaný *Dějepis v 21.*

---

²⁴ JULÍNEK, Stanislav a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 41.

²⁵ JIREČEK, Miroslav. *Vývoj vyučovacího předmětu dějepis v letech 1918–2013*. Brno: Masarykova univerzita 2014, s. 211–212.

²⁶ Tamtéž, s. 227.

²⁷ Tamtéž, 227–231.

²⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2021. [online]. [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

století, který si klade za cíl vytvářet materiály a metodiky pro učitele a žáky, které budou svou kvalitou a povahou odpovídat nárokům moderní doby.²⁹

Dalším ambiciózním projektem je Dějepis+, vedený odborníky z Ústavu pro studium totalitních režimů a Národního pedagogického institutu ČR. Probíhá pod záštitou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a zabývá se pokusným ověřováním moderních metod výuky dějepisu. Pro zapojené učitele jsou pořádány například semináře, či školení. Cílem projektu je proměna a obohacení metod výuky dějepisu.³⁰

---

²⁹ Dějepis v 21. století. Úvod. [online]. [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.dejepis21.cz/dejepis-v-21-stoleti>

³⁰ Dějepis plus. O projektu. [online]. [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://dejepisplus.npi.cz/o-projektu/>

2. Kapitoly z dějin první republiky

2.1 Politický systém první republiky a nejvýznamnější události

Představa o samostatném Československu existovala již za 1. světové války. Skupina zahraničního odboje, zvaná Maffie, jejíž nejvýraznější osobností byl Tomáš Garrigue Masaryk, šířila myšlenku Československa jako demokratické republiky po diplomatických kruzích v Anglii či hlavně Francii. Dalšími výraznými tvářemi zahraničního odboje byli Edvard Beneš nebo Milan Rastislav Štefánik.³¹

Koncem války bylo již zřejmé, že Rakousko-Uhersko musí klást ústupky. Tak rakouský ministr zahraničí Gyula Andrássy vydal 28. října takzvanou *Andrássyho nótu*. Ta měla být souhlasem k jednání o míru. S úplným odtržením Českých zemí císař Karel I. poněkud naivně nepočítal. Lidé ale po této zprávě začali slavit. Vycházeli do ulic a zbavovali se rakouských symbolů. Život v Rakousku-Uhersku pro ně již byl minulostí.³²

Moc v Československu převzal Národní výbor v čele s Aloisem Rašínem, Antonínem Švehlou, Jirím Stříbrným a Františkem Soukupem.³³ O dva dny později, tedy 30. října, se k převratu připojili také Slováci. Zde byla v Turčianském sv. Martině podepsána *Deklarácia slovenského národa*. V tomto dokumentu bylo mimo jiné řečeno, že Národní česko-slovenská rada požaduje plnou nezávislost od Rakouska-Uherska. Po jednáních o podobě budoucího Československa byla 4. listopadu jmenována první dočasná slovenská vláda v čele s Vavrem Šrobárem.³⁴

Tomáš Garrigue Masaryk byl zvolen prezidentem a Národní výbor také určil první československou vládu v čele s Karlem Kramářem. Kromě toho, že svět se po válce ocitl v krizi, muselo nově vzniknuvší Československo také řešit problémy s menšinami a okolními státy, viz kapitola 2.2.³⁵

Československo, jako moderní demokratická republika, mělo novou ústavu, která zaručovala všem lidem rovná práva a poprvé v naší historii také dávala volební právo

---

³¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918–1938), Díl první, Vznik budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 19–24.

³² PEKAŘ, Josef. *Dějiny československé*. Praha: Akropolis, 1991, s. 230.

³³ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918–1938), Díl první, Vznik budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 34–35.

³⁴ Tamtéž, 44–46.

³⁵ PEKAŘ, Josef. *Dějiny československé*. Praha: Akropolis, 1991, s. 232–234.

ženám. Rovná práva znamenala také to, že byly zrušeny šlechtické tituly a regulována pracovní doba, aby nikdo nemohl být vykořisťován.³⁶

Jelikož v demokratickém státě bylo možné zakládat politické strany, fungovaly jich v meziválečném Československu mnoho. V průběhu let 1920–1935 se voleb do Poslanecké sněmovny účastnilo padesát subjektů, což je poměrně překvapivě vysoké číslo. Nejpopulárnější byli Agráři, národní socialisté, sociální demokraté, národní demokraté a lidovci. Své politické strany měly také menšinové skupiny obyvatelstva.³⁷

Československá ekonomika byla regionálně velmi nevyvážená. I přes vytvoření stabilní měny a překonání poválečné krize měla československá ekonomika své velké problémy. V druhé polovině 20. století se sice hospodářský průmysl rozvíjel a ekonomická situace se výrazně zlepšovala, ale na tom měly podíl spíše České země. Situace na Slovensku tak příznivá nebyla a na Podkarpatské Rusi bylo ještě hůře. Do konce 20. let ale průmysl rostl a životní úroveň občanů se zvyšovala.³⁸

Na sklonku 20. let se situace začala opět zhoršovat. Již v roce 1928 začala agrární krize, roku 1931 se pak i v Československu projevila světová hospodářská krize. Snižovala se výroba ve všech odvětvích průmyslu a velice rychle rostla nezaměstnanost. Roku 1933 bylo v Československu téměř milion nezaměstnaných.³⁹

Hospodářská krize ale nebyla to jediné, co první republiku sužovalo. V druhé polovině 30. let se začalo dařit fašisticky orientovaným politickým stranám. Největším politickým subjektem v republice se stala Sudetoněmecká strana v čele s Konrádem Henleinem, která udržovala styky s NSDAP a jejím vůdcem, Adolfem Hitlerem. Ten se netajil svými plány připojit k Německu české pohraničí a měl podporu Henleinovu i mnoha sudetských Němců.

Hitler ze svých požadavků nehodlal ustoupit a předložil je také britskému premiérovi, Nevillu Chamberlainovi. Situace se zhoršovala a v Československu byla dokonce vládou Jana Syrového v září 1938 vyhlášena všeobecná mobilizace. 29. září proběhla v Mnichově konference, na níž se měl Hitler se zástupci Itálie, Anglie a Francie

---

³⁶ Tamtéž, s. 236–237.

³⁷ Český statistický úřad. Obyvatelstvo, volby. *Politické strany první republiky v českých zemích*. [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008k04.pdf/0c84e6ac-6ee2-4fcc-9523-bb7e4d7e0548?version=1.0>

³⁸ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země koruny české*. Praha: Paseka, 1992, s. 180–181.

³⁹ Tamtéž, s. 181.

dohodnout na předání československého pohraničí Německu. Prezident Edvard Beneš 30. září mnichovský diktát přijal a období první republiky skončilo.⁴⁰

2.2 Národnostní složení Československa a jeho problematika

Československá republika byla založena především na historickém území Čech, Moravy a Slezska, které bylo také nazýváno opavským Slezskem. Dále bylo součástí území Slovenska a Podkarpatské Rusi. V průběhu roku 1919 bylo ještě připojeno Hlučínsko, Vitorazsko a Valticko. Tři poslední zmíněná území byla připojena k Československé republice až když byly uzavřeny mírové smlouvy s Německem, Rakouskem a Maďarskem. Tyto smlouvy totiž určovaly také rozdělení částí území států poražených v 1. světové válce.

Obzvlášť komplikované bylo dělení území na hranicích s Polskem. Po sporu, který byl ukončen v červenci roku 1920, bylo mezi Československo a Polsko rozděleno území Těšínska a také části Oravy a Spiše (na Slovensku).⁴¹

Co se národnostního složení týče, většinovým národem se stali Čechoslováci. Češi a Slováci totiž sami velkou početní převahu, oproti menšinovým národům, neměli. Slováků bylo dokonce méně, než Němců. Kdyby tedy existovaly český a slovenský národ samostatně, připomínala by nově vytvořená Československá menší kopii nenáviděného Rakouska-Uherska, kterému se tehdy lidově přezdívalo „žalář národů“.⁴²

Problémem tohoto spojení bylo ovšem postavení obou národů, které měly existovat jako jeden. Co bylo české, změnilo se oficiálně v československé, aniž by byl brán v potaz slovenský element. Slováci si připadali značně upozaděni, což byl jeden z faktorů, proč měla Slovenská ľudová strana, později Hlinkova ľudová strana, neustálé spory s československou vládou. Andrej Hlinka nebo například agrárník slovenské národnosti Milan Hodža se dlouhodobě snažili prosazovat zájmy Slováků v Československu.⁴³

---

⁴⁰ Tamtéž, s. 187–191.

⁴¹ BARTOŠ, Josef; TRAPL, Miloš. *Československo 1918–1938*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 7.

⁴² Český statistický úřad. *Století statistiky. Čechoslovakismus, klíč k národnostní struktuře nového státu*. [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/cechoslovakismus-klic-k-narodnostni-strukture-noveho-statu>

⁴³ Ministerstvo zahraničních věcí. *Politika československých vlád vůči národnostním menšinám 1918–1938*. 2010, s. 1. [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/637455/nar_mens_monogr_20_stran.pdf

V meziválečném Československu existovaly celkem čtyři nejpočetnější národnostní menšiny. Německá, maďarská a za nimi rusínská a na polských hranicích také polská.⁴⁴

Jak bylo již řečeno, nejpočetnější menšina byla německá. Německy hovořící obyvatelstvo považovalo za samozřejmost, že se připojí k státu zvanému Německé Rakousko, jehož podoba se začala formovat už v roce 1918. V příhraničních oblastech Československa tak vznikly čtyři územní jednotky, které o připojení k Československu nestály. Byly to Deutschböhmen s centrem v Liberci, Böhmerwaldgau na Šumavě, Deutschsüdmähren na jižní Moravě a na severní Moravě Sudetenland.⁴⁵ Koncem roku 1918 byla postupně všechna německá území obsazena československou armádou a většinou se celý proces obešel bez boje.⁴⁶

Maďarská menšina stála pouze na okraji politického dění. Místy se ale i zde vyskytly spory, například když proběhl roku 1919 pokus o převrat a vytvoření maďarské a slovenské republiky rad. Jejich vztah k československé politice nebyl právě kladný, neboť Maďaři se po dlouhé době moci dostali do role národnostní menšiny. Maďarská skupina obyvatel ale nebyla tak početná, jako skupina německá, a tak jí nebyla věnována přílišná pozornost.⁴⁷

Na Podkarpatské Rusi neměli obyvatelé ohledně svojí národnosti jasno. Někteří se považovali za Rusy, někteří za Ukrajince. Převážně se ale hovořilo o národnosti rusínské.⁴⁸ Až do února 1920 platilo na Podkarpatské Rusi stanné právo, tedy zde neprobíhaly volby. Rusíni do politického života v Československu až do roku 1923, kdy proběhly další komunální volby, nezasahovali. Rusíni měli v rámci Československa autonomii a byli uznáni za samostatný národ. Řada rusínských poslanců si ale stěžovala, že jim v parlamentu není nasloucháno, ani když se řeší otázky Podkarpatské Rusi. Přesto nebyly problémy Rusínů v Československu nikdy příliš aktivně řešeny, jelikož měl stát vždy akutnější problémy.⁴⁹

---

⁴⁴ Tamtéž, s. 3.

⁴⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918–1938), Díl první, Vznik budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 37–38.

⁴⁶ Tamtéž, s. 42.

⁴⁷ Ministerstvo zahraničních věcí. *Politika československých vlád vůči národnostním menšinám 1918–1938*. 2010, s. 4–5. [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/637455/nar_mens_monogr_20_stran.pdf

⁴⁸ BARTOŠ, Josef; TRAPL, Miloš. *Československo 1918–1938*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 12.

⁴⁹ Ministerstvo zahraničních věcí. *Politika československých vlád vůči národnostním menšinám 1918–1938*. 2010, s. 5. [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/637455/nar_mens_monogr_20_stran.pdf

2.3 Kultura a životní styl v Československu

Po konci první světové války se téměř celý svět, a s ním i nově vzniknuté Československo, ocitl v hluboké hospodářské krizi, kterou právě několikaleté vedení války způsobilo.⁵⁰ Jako by toho nebylo málo, zasáhla svět pandemie takzvané španělské chřipky, která se rozšířila i v Československu a přišlo zde kvůli ní o život až 80 000 osob.⁵¹ Realita života v poválečném Československu tedy rozhodně nebyla jednoduchá.

Přesto vláda v zákonech pamatovala na pracující třídu. Roku 1918 byl vydán zákon požadující po zaměstnavatelích dodržování osmihodinové pracovní doby a placení přesčasů. Lidé pracující v domácnostech, například služebnictvo, měli právo na dvanáctihodinový odpočinek každý den. Garantováno mělo být také placení přesčasů.⁵² Společnost byla ale stále rozdělena na určité společenské třídy. Lidé spadali například do skupin samostatných, úředníků či nádeníků.⁵³ Pouze šlechta již oficiálně neexistovala. Šlechtické tituly byly zrušeny už roku 1918.⁵⁴

Nejvýraznějším symbolem úspěchu a ekonomického rozkvětu ve 20. letech byl rozhodně Tomáš Baťa. Ten se svou zlínskou obuvnickou firmou, která prorazila cenově dostupnými plátěnými botami, zvanými Baťovky, dokázal revoluci v oblasti výroby a prodeje. Díky svému přístupu a životaschopnosti firma prosperovala dokonce i ve 30. letech, kdy svět, včetně Československa, sužovala hospodářská krize.⁵⁵ Známy byl také jeho moderní vztah k zaměstnancům. Jeho heslem bylo „*Plat lidem vysoké mzdy, řekni jasně, co od nich vyžaduješ, a stávky se nemusíš bát.*“⁵⁶

Společnost první republiky se postupně modernizovala. Ženy se oblékaly pohodlněji a praktičněji, k čemuž svým způsobem přispěla válka, protože bylo tehdy nutné, aby ženy zastaly i práci mužů, kteří byli na frontě. Něco takového by v širokých kloboucích a dlouhých šatech nebylo možné. Prvorepublikové ženy také začaly nosit kalhoty (i když stále nebyly tolik rozšířené), začaly se také angažovat v koníčcích

---

⁵⁰ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918–1938), Díl první, Vznik budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 49.

⁵¹ KNEBLOVÁ, Hana. *Život za první republiky*. Praha: Euromedia Group, 2023, s. 5–9.

⁵² BARTOŠ, Josef; TRAPL, Miloš. *Československo 1918–1938*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 61.

⁵³ Tamtéž, s. 59.

⁵⁴ KNEBLOVÁ, Hana. *Život za první republiky*. Praha: Euromedia Group, 2023, s. 15.

⁵⁵ Tamtéž, s. 29–32.

⁵⁶ Tamtéž, s. 34.

typických pro muže, jako byl sport. Emancipace přispěla také k tomu, že ženy začaly více studovat.⁵⁷

I prvorepubliková kulturní scéna jistě stojí za zmínku. Co se literatury týče, v spisovatelském prostředí panovala revoluční nálada. Kolem prezidenta Masaryka se utvořila skupina pragmatických intelektuálů, jejichž jména byla spojena s redakcí *Lidových novin*. Nejznámější z nich byli například Karel Čapek a Ferdinand Peroutka. Kromě již zmíněného pragmatismu se ale rozvíjely i další literární směry (byť pragmatismus je spíše směr filosofický, projevující se také v literatuře), jako futurismus, surrealismus nebo, jediný ryze český umělecký směr, poetismus.⁵⁸ Svět divadla se také posouval kupředu. Nejpopulárnějšími divadelníky první republiky byli zcela jistě Jan Werich a Jiří Voskovec, kteří dlouhodobě spolupracovali s hudebním skladatelem Jaroslavem Ježkem. Působili v takzvaném Osvobozeném divadle v Praze (později přesídlili kvůli kapacitě a také se svými představeními cestovali) a poprvé prorazili s divadelní hrou *Vest pocket revue* roku 1927. Byli známí svým specifickým humorem, satirickými písňovými texty nebo také improvizací.⁵⁹

Návštěvy biografu, tedy kina, byly už na počátku 20. let oblíbenou a poměrně snadno dostupnou zábavou obyvatelů Československa. V této době byly promítány pouze němé filmy, a to jak československé produkce, tak zahraniční. Oblíbené byly například grotesky nebo komedie dovážené z USA. Roku 1929 byl promítnut v pražském kině Lucerna první zvukový film. Znamenalo to novou éru filmu a také velkou proměnu celého filmového průmyslu. Množství hudebníků a herců přišlo o práci, ale pro mnohé znamenala tato změna nové možnosti. Známymi herci zvukového filmu u nás byli například Adina Mandlová nebo Vlasta Burian. Ve světě filmu se prosadili také výše zmínění Werich s Voskovcem.⁶⁰

---

⁵⁷ Tamtéž, s. 54–58.

⁵⁸ GALÍK, Josef a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátku do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994, s. 207–211.

⁵⁹ KNEBLOVÁ, Hana. *Život za první republiky*. Praha: Euromedia Group, 2023, s. 124–126.

⁶⁰ Tamtéž, s. 149–159.

3. Analýza učebních materiálů

3.1 Historicko-srovnávací metoda analýzy učebnic

Učebnice jsou předmětem zájmu pedagogického výzkumu dlouhodobě a stabilně.⁶¹ V minulosti bylo ve výzkumu učebnic užíváno převážně srovnávací metody, tedy se jednalo o komparace jednotlivých učebnic, jejichž obtížnost byla měřena dle různých určených vzorců. V posledních zhruba patnácti letech se začaly objevovat i další metody výzkumu, zajímající se například o pozici učebnic v rámci kurikula nebo žákovské porozumění textu.⁶²

Ve srovnávací pedagogice se objevují převážně dva druhy analýzy. Buď se jedná o chronologické srovnávání pedagogických jevů následných, nebo se jedná o komparování pedagogických jevů probíhajících v témže čase, pouze v jiných zemích, institucích apod.⁶³ Prvním zmíněným, tedy historicko-srovnávacím analýzám, je přitom v pedagogice věnována menší pozornost, než komparacím synchronním.⁶⁴

Historicko-srovnávací metodu analýzy lze nazvat specifickým typem kvalitativního výzkumu, ve kterém může být užito také některých kvantitativních výzkumných metod.⁶⁵ „*Historicko-srovnávací metoda dochází ke zjištění shod a rozdílů, na jejichž základě určuje analogické souvislosti a vztahy, a to vnější nebo vnitřní, podstatné či nepodstatné atd.*“⁶⁶ Tato výzkumná metoda je tedy spojením dvou základních prvků, historického výzkumu a srovnávací (komparativní) analýzy.⁶⁷

3.2 Metodologie výzkumu

Analýza vybraných sedmi učebnic dějepisu bude rozdělena na čtyři kategorie, přičemž výsledky analýzy obsahu jednotlivých učebnic by měly poskytnout ucelený

---

⁶¹ KNECHT, Petr, JANÍK, Tomáš a kol. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008, s. 7.

⁶² Tamtéž, s. 9.

⁶³ MAŇÁK, Josef a kol. *Kapitoly z metodologie pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 67.

⁶⁴ JIREČEK, Miroslav. *Vývoj vyučovacího předmětu dějepis v letech 1918–2013*. Brno: Masarykova univerzita 2014, str. 45.

⁶⁵ GALL, Meredith D.; GALL, Joyce P.; BORG, Walter R. *Educational research: An introduction*. New York: Longman publishing, 2003, s. 514.

⁶⁶ ČAPEK, Vratislav a kolektiv. *Didaktika dějepisu I*. Praha: SPN, 1985, s. 83.

⁶⁷ JIREČEK, Miroslav. *Vývoj vyučovacího předmětu dějepis v letech 1918–2013*. Brno: Masarykova univerzita 2014, str. 46

obraz o tom, nakolik jsou tyto zkoumané učebnice informačně hodnotné a zda jsou informace o dějinách první československé republiky ovlivněny ideologií a dobovou propagandou.

Základní informace o každém zkoumaném titulu budou uvedeny v přehledné tabulce. Dále budou u každé učebnice zkoumány následující kategorie: 1. Členění textu; 2. Oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje; 3. Osobnosti a události, o kterých se v učebnici pojednává; 4. Objektivita obsažených informací. Jelikož objektivita je hodnotou, kterou nelze jednoduše posoudit, bude se tato práce zabývat tím, zda jsou knihy objektivní z pohledu naší současné historiografie.

Členěním textu se rozumí grafický vzhled učebnice a rozčlenění informací v kapitole. Tedy zda se jedná o jednoduchý text členěný do odstavců, nebo jestli je učebnice koncipována komplikovaněji, a tedy jsou obsaženy zajímavosti a doplňující informace (často vepisovány do barevných rámečků či k okrajům stránek) nebo otázky a úkoly sloužící k opakování probraného učiva. Také bude zkoumáno, nakolik jsou v učebnici využívány ilustrace, fotografie, mapy, grafy a časové osy. Tento zkoumaný aspekt sice nesouvisí se samotným obsahem učebnice, poskytuje ale čtenáři ucelený obraz o tom, jak je učebnice koncipována a jak je předmětné učivo žákům předáváno.

Další zkoumanou kategorií budou oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje. Tyto jsou již podrobněji popsány v kapitole č. 2. Bude zkoumáno, kolik prostoru je v jednotlivých učebnicích věnováno politickým, kulturním a dalším dějinám. Také je důležité podotknout, že analýza se týká výhradně kapitol, které se zabývají obdobím první republiky a ty také budou níže zmiňovány, nebude-li uvedeno jinak.

Dále bude zkoumán počet historických událostí a významných osobností první československé republiky, které jsou v učebnici zmíněny. U každé události a osobnosti bude podrobně rozepsáno, jaké množství informací o nich bylo žákům předáno, kolikrát byly zmíněny a zda byly hodnoceny kladně, neutrálně, či záporně.

Poslední zkoumanou kategorií bude objektivita předaných informací. Toho bude docíleno především analýzou jazyka, který autor učebnice volil. Mezi takový jazyk, který hodnotím jako citově zabarvený, počítám především expresiva, adjektiva mající za cíl hodnocení někoho nebo něčeho (zlý, strašný, odvážný apod.) a substantiva, která jsou v běžné řeči vnímána negativně (zločinec, zrádce, zbabělec apod.) nebo naopak kladně (hrdina, osvoboditel, zachránce apod.).

Výše popsany klíč k analýze obsahu byl vytvořen mnou po prostudování množství dějepisných učebnic. Zvolený způsob analýzy má ambice pomoci přehledných tabulek

a doprovodného textu komplexně rozebrat a popsat v učebnicích obsažené informace věnované období první republiky.

Výsledky analýzy obsahu jednotlivých titulů budou vyhodnoceny v kapitole č. 4 pomocí historicko-srovnávací metody, viz kapitola 3.1. Výsledky analýzy budou děleny na stejné čtyři výzkumné kategorie, jako samotná analýza učebnic. Pouze k první kategorii bude přidána komparace celkové náročnosti učebnic. Třetí kategorie, Události a osobnosti, kterým se učebnice věnuje, bude rozdělena na čtyři časové úseky, od vzniku po rozpad první republiky, a to z důvodu větší přehlednosti dat.

3.3 Analýza učebních materiálů

3.3.1 Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních – díl III. (1923)

Základní informace o titulu

VŠEOBECNÝ DĚJEPIS PRO VYŠŠÍ TŘÍDY ŠKOL STŘEDNÍCH, DÍL 3. – NOVÝ VĚK (OD ROKU 1648 AŽ PO NAŠE ČASY) vydal roku 1923 nakladatel A. Piša. Učebnice byla jako výukový materiál schválena výnosem ministerstva školství a národní osvěty roku 1922.⁶⁸

Bibliografický záznam	TRAUB, Hugo. <i>Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních, díl 3. Nový věk (od roku 1648 až po naše časy)</i> . Brno: A. Piša, 1923.
Počet stran	193
Počet stran věnovaných první ČSR	10

Tabulka č. 1: Základní informace o učebnici č. 1

Členění textu

Učebnice je rozčleněna do osmi kapitol, ve kterých jsou obsaženy podkapitoly a menší tematické celky. Kapitoly se vždy věnují delšímu období, podkapitoly se potom věnují konkrétním událostem v tuzemsku i ve světě.

Studijní text je rozdělen na odstavce, ovšem na odstavce delší, než bývá u souvislého textu zvykem. Na okraji stran je vždy napsáno, co je obsahem konkrétních řádků, což usnadňuje vyhledávání informací v textu a orientaci v učebnici.

⁶⁸ TRAUB, Hugo. *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních, díl 3. Nový věk (od roku 1648 až po naše časy)*. Brno: A. Piša, 1923. s. 1.

Knih neobsahuje žádné ilustrace, mapy či grafy. Na konci učebnice jsou ale obsaženy přílohy ke studijnímu textu, jejichž obsahem jsou přepisy významných dokumentů nebo například rodokmen Habsburků.

	Počet
Ilustrace	–
Fotografie	–
Mapy	–
Grafy	–

Tabulka č. 2: Počet ilustrací, fotografií, map a grafů v učebnici č. 1

Oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje

Období první Československé republiky se autor věnuje ve dvou kapitolách. Jelikož byla kniha vydána roku 1923, popisuje zde autor dobu vzniku samostatného Československa a první roky jeho existence. Jednotlivá témata, kterými se autor v knize zabývá, jsou uvedena na okrajích příslušných stran (viz výše). Všechna témata týkající se analyzovaného období jsou vypsána v prostředním sloupci tabulky č. 3.

V kapitole *Dosažení samostatnosti československé a zánik Rakouska-Uherska* se autor věnuje období (první) světové války a roli Čechoslováků v ní a také píše o Rakousku-Uhersku v tomto období. Okolnostem vzniku samostatného Československa věnuje autor necelé dvě strany. Pouze tato část kapitoly bude níže analyzována.

Zde autor nejprve popisuje, jak byla Národní rada uznána jakožto československá vláda a dále pokračuje okolnostmi státního převratu a snahou císaře Karla I. situaci zvrátit. Celá kapitola je zdatně protknuta vlastenectvím a národním uvědoměním.⁶⁹ V tomto kontextu se zabývá projevem spisovatelem z roku 1917 a deklamacemi českých poslanců a také Slováků. Tyto dokumenty jsou autorem považovány za natolik důležité, že je v plném znění zahrnul do učebnice.⁷⁰

V kapitole *Počátky republiky československé* je popsáno politické zřízení v nově vzniknuvším státě. Konkrétně politický systém země a změny, které ve státě vykonala první vláda a parlament. Obě kapitoly se tedy zabývají výhradně dějinami politickými s důrazem na národní uvědomění. V tomto duchu vyznívají i přiložené deklarace a projevy, které zavrhuji starý systém a oslavují demokracii a právo národů na sebeurčení.⁷¹

⁶⁹ Tamtéž, s. 178–179.

⁷⁰ Tamtéž, s. 185–190.

⁷¹ Tamtéž, s. 183–184.

Kapitola	Oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje	Počet stran
Dosažení samostatnosti československé a zánik Rakouska-Uherska	Národní rada vládou československou, projev spisovatelů, deklarace všech poslanců, dohoda Pittsburská, Národní výbor, ústupky Vídně, převrat státní a vyhlášení samostatnosti, deklarace Slováků	2/4
Po světové válce – počátky republiky československé	Revoluční Národní shromáždění, Československo republikou, Masaryk prvním prezidentem, práce prvního parlamentu československého, změna ve vládě, ústava, českoslovenština jazykem státním, soustava dvoukomorní, Malá dohoda	2
Příloha – Projev spisovatelstva	Přepis projevu	2
Příloha – Deklarace generálního sněmu českých poslanců	Přepis deklarace	2
Příloha – Deklarácia slovenského národa	Přepis deklarace	1
Příloha – Z prvního poselství presidenta T. G. Masaryka	Přepis vybraných částí Masarykova projevu z 22. prosince 1918	1

Tabulka č. 3: Oblasti dějin, kterým se věnují jednotlivé kapitoly učebnice č. 1

Události a osobnosti, o kterých učebnice pojednává

První kapitola *Dosažení samostatnosti československé a zánik Rakouska-Uherska* je věnována okolnostem vzniku samostatného Československa jen částečně. Analyzovaná část začíná uznáním Národní rady západními mocnostmi, tedy Francií, Anglií, Amerikou (byť je to nepřesný termín a bylo by vhodnější napsat USA, v učebnici je název země uveden takto) a Itálií. Této události v učebnici předchází několik odstavců věnovaných zahraničním československým legiím a následuje informace o projevu spisovatelů z května 1917, jehož přepis se nachází v učebnici v příloze. Tomuto proslovu, který není pro všechny dnešní čtenáře všeobecně známý, dává autor velkou váhu. Považuje jej za památný proslov, který přiměl zastrašené Čechy ve vlasteneckém slova smyslu procitnout.

Dále jsou na půl straně popsány okolnosti státního převratu a samotná událost vyhlášení samostatnosti. Zajímavé je, že okolnosti připojení Slovenska jsou popsány

velmi stručně a o připojení Podkarpatské Rusi se čtenář dozvídá pouze tolik, že se připojila dobrovolně začátkem roku 1919.⁷²

V další kapitole *Počátky republiky československé* je popsáno politické zřízení nově vzniknuvšího Československa. Podrobněji se autor věnuje nové československé ústavě, kterou považuje za krok směrem k moderní společnosti. Vyzdvihuje zde například volební právo žen. Autor také zmiňuje první volby do obecních zastupitelstev, které se konaly na jaře roku 1919. Píše, že se konaly pouze v Českých zemích, nikoliv na Slovensku nebo Podkarpatské Rusi. Důvody ale nejsou autorem čtenářům vysvětleny.⁷³

Kapitola	Událost uvedená s konkrétním datem	Událost uvedená pouze s rokem či měsícem	Celkem událostí
Dosažení samostatnosti československé a zánik Rakouska-Uherska	Deklarace generálního sněmu českých poslanců (6. ledna 1918), Císař Karel I. prohlásil Rakousko za spolkový stát (18. října 1918), vyhlášena samostatnost Československa (28. října 1918), Deklarace slovenského národa (30. října 1918)	Národní rada pařížská uznána za vládu budoucího československého státu (postupně uznávána západními mocnostmi od června 1918), projev spisovatelů (květen 1917), úplné vojenské obsazení Slovenska a Podkarpatské Rusi (počátkem roku 1919)	7
Po světové válce – počátky republiky československé	Přijetí nové ústavy (29. února 1920)	Národní výbor ustoupil Národnímu shromáždění (listopad 1918), první volby v republice (jaro 1919)	3

Tabulka č. 4: Události uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 1

V Kapitole *Dosažení samostatnosti československé a zánik Rakouska-Uherska* jsou zmíněni Karel I. a Gyula Andrássy jako symboly rozpadající se monarchie. Ani o nich se autor nevyjadřuje hanlivě. Pouze konstatuje, že se snažili zachránit systém, který, naštěstí pro Čechy, byl již určen k rozpadu.

Z českých politiků jsou zmíněni muži 28. října a Tomáš Garrigue Masaryk. O nich se čtenář dozvídá, jaké byly jejich funkce v československé politice, ale nic dalšího.⁷⁴

V další kapitole *počátky republiky československé* je podrobněji popsán pouze nový prezident Masaryk. Ten je jako jediný popsán v učebnici vyloženě kladně, a to jako bojovník za svobodu, samostatnost a jako duchovní bojovník.⁷⁵

⁷² Tamtéž, s. 178–179.

⁷³ Tamtéž, s. 183–184.

⁷⁴ Tamtéž, s. 178–179.

⁷⁵ Tamtéž, s. 183.

Kapitola	Zmíněné osobnosti	Celkem osobností
Dosažení samostatnosti československé a zánik Rakouska-Uherska	Tomáš Garrigue Masaryk, Woodrow Wilson, Karel I., Gyula Andrássy, Antonín Švehla, Alois Rašín, Jiří Stříbrný, František Soukup, Vavro Šrobár, Mihály Károlyi	9
Po světové válce – počátky republiky československé	Karel Kramář, Tomáš Garrigue Masaryk	2

Tabulka č. 5: Osobnosti uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 1

Osobnost	Kolikrát je zmíněna	Kladně, záporně, neutrálně
Tomáš Garrigue Masaryk	4	K
Woodrow Wilson	2	N
Karel I.	2	N
Gyula Andrássy	1	N
Antonín Švehla	1	N
Alois Rašín	1	N
Jiří Stříbrný	1	N
František Soukup	1	N
Vavro Šrobár	1	N
Karel Kramář	1	N

Tabulka č. 6: Osobnosti uvedené v učebnici č. 1 s hodnocením

Objektivita obsažených informací

Vzhledem k tomu, že v době vydání knihy byl rozpad Rakouska-Uherska velmi čerstvou záležitostí, je pochopitelné, že je v učebnici patrná značná euforie. Autor projevuje radost ze vzniku samostatného Československa, ale k monarchii nevyjadřuje explicitně nenávisť, což by vzhledem k době vzniku knihy nebylo až tak překvapivé. Spíše ji považuje za stín minulosti, která byla určena k zániku.

Celá učebnice je protknuta silným vlastenectvím, ovšem pouze českým. O národnostních menšinách se zde příliš nehovoří. Jedinou osobností, která není popsána neutrálním jazykem, je prezident Masaryk, jak již bylo zmíněno výše. Jinak se autor poměrně striktně drží neutrálního jazyka a způsobu vyjadřování. Jen z několika málo pasáží v knize by mohl mít čtenář pocit, že se mu autor snaží vsugerovat svůj názor. Ani zcela neutrálně tedy tato učebnice napsána není.

3.3.2 Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy (1963)

Základní informace o titulu

Autorem učebnice *DĚJEPIS PRO 9. ROČNÍK ZÁKLADNÍ DEVÍTILETÉ ŠKOLY* je Karel Bartošek. Titul vydalo Státní pedagogické nakladatelství roku 1963. Jakožto učební materiál pro základní devítileté školy schválilo knihu ministerstvo školství a kultury roku 1962.⁷⁶

Bibliografický záznam	BARTOŠEK, Karel. <i>Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy</i> . Praha: SPN, 1963.
Počet stran	234
Počet stran věnovaných první ČSR	46

Tabulka č. 7: Základní informace o učebnici č. 2

Členění textu

Učebnice je psaná v souvislém textu rozděleném na odstavce. Na konci každé kapitoly se nachází otázky označené číslem v černém čtverci. Aby bylo pro žáky snazší vyhledat odpověď, stejným číslem je v textu označen odstavec, ve kterém se daná odpověď nachází.

Knih je doplněna četnými fotografiemi, mapami, grafy i ilustracemi. Kromě těchto obvyklých atributů učebnic je tato také doplněna množstvím úryvků básní, písní a pasážemi z rozhovorů s pamětníky popisovaných událostí.

Text je v učebnici napsán poměrně beletrizujícím stylem. Informace, které by mohly zabrat jeden odstavec, jsou zde rozepsány do několika, byť stylisticky zajímavě. Kniha mohla pro studenty tedy působit čtivě, ale tento styl psaní není pro učebnice obvyklý.

	Počet
Ilustrace	4
Fotografie	25
Mapy	4
Grafy	2
Úryvky z jiných textů	21

Tabulka č. 8: Počet ilustrací, fotografií, map, grafů a úryvků v učebnici č. 2

⁷⁶ BARTOŠEK, Karel. *Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy*. Praha: SPN, 1963. s. 4.

Oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje

Na počátku analyzované části textu, v kapitole *Od říjnové revoluce v Rusku ke vzniku Československé republiky*, dává autor vznik Československé republiky do přímé souvislosti s říjnovou revolucí. Dle autorova narativu byla nositeli revoluce pracující třída, která se nechala inspirovat Rusy a jejich bojem za svobodu. Na třech stranách jsou zde popsány četné stávky, protesty a demonstrace na celém (budoucím) československém území i v dalších zemích Evropy. Buržoazní (tento výraz je zde běžně užíván) politici v čele s Masarykem jsou zde popsáni jako ti, kteří přes svůj pobyt v zahraničí dokázali lid přesvědčit, že právě oni jsou šance na lepší zítřky. Samotný vznik samostatného československého státu je zde popsán stručně, na necelé straně.⁷⁷

Další strany jsou věnovány vzniku a pádu Slovenské republiky rad. Ta je autorem popsána jako výsledek maďarské proletářské revoluce, ke které se přidávali i Slováci. Autor zde popisuje, jak měl fungovat stát s dělnickou vládou, a poukazuje na výhody, které dělaly z republiky sovětského typu lepší stát, nežli byl stát s vládou buržoazní a kapitalistickou.⁷⁸

V kapitolách *Prosincové boje v Československu roku 1920* a *Založení Komunistické strany Československa* popisuje autor převážně špatnou situaci pracujících v kapitalistickém státě. Opět se zde objevují četná srovnání se sovětským Ruskem, které je naopak popisováno jako země, k níž všichni pracující i pokroková inteligence vzhlíží. Jsou zde také popsány okolnosti, za kterých byla, po stávkách a vládních represích, založena komunistická strana. V této části je patrný apel na čtenáře, že je nutné nejen hlásat správné názory, ale také konat správné věci. První čtyři kapitoly zabývající se analyzovaným tématem jsou tedy z velké části věnovány dějinám dělnického hnutí a ekonomické situaci pracujících. Politické dějiny Československa jsou zmiňovány pouze okrajově a se zjevným odporem k veškeré nesocialistické politické scéně.⁷⁹

Následující tři kapitoly *Dvacátá léta v Československu*, *Velká hospodářská krize v Československu* a *Boje našich pracujících v době světové hospodářské krize* se opět převážně zabývají špatným postavením československých dělníků a rolníků v 20. a 30. letech a vývojem dělnického revolučního hnutí. Tentokrát je zde pozornost věnována také vývoji průmyslu a techniky v tomto období.⁸⁰

---

⁷⁷ Tamtéž, s. 31–34.

⁷⁸ Tamtéž, s. 35–38.

⁷⁹ Tamtéž, s. 39–46.

⁸⁰ Tamtéž, s. 53–57, 65–74.

Dále v kapitolách *Boj Československých antifašistů na ochranu republiky* a *Pohnutý rok 1938* je už hlavním tématem rozmáhání fašismu v Československu a Evropě. Zabývá se politickými změnami roku 1938 a již zde není tak silně akcentován třídní boj, neboť i autor píšící striktně v souladu s dobovým sovětským pojetím dějin považoval buržoazní vládu za lepší, nežli fašistickou. Autor ovšem kritizuje západní mocnosti, které označuje za zbabělce, kteří naši republiku vydali na pospas nacistickému Německu a přitom se považovali za hrdiny, kteří zachránili světový mír. Obdobná autorova kritika padá i na hlavu Edvarda Beneše.⁸¹

Poslední kapitola věnovaná analyzovanému období *Kultura v boji za lepší svět* se, jak je z názvu patrné, věnuje uměleckému, literárnímu a společenskému dění v Československu. Zde je tematika třídního boje patrná nejméně, ale není zcela chybějící. Autor na celé straně popisuje, jak buržoazní vláda tiskovinami ovlivňovala názory pracujících občanů a brakovou beletrií rozptylovala jejich myšlenky od vážných problémů. Dále jsou kromě tuzemských umělců a autorů vyzdvihováni i ti sověšští.⁸²

Politickým dějinám Československa se autor věnuje pouze minimálně. Informace k této oblasti dějin jsou uváděny pouze stručně a s minimem konkrétních letopočtů (viz tabulky č. 9 a č. 10) či jmen politiků (viz tabulka č. 11). Naprostá většina informací se týká dějin dělnického hnutí a tematiky třídního boje (viz tabulka č. 10). Dějinám kulturním je věnována samostatná kapitola, ale s umělci a jejich tvorbou se čtenář setkává v celé učebnici, neboť je studijní text hojně prokládán úryvky z básní, písní i prózy, popřípadě citáty.

Kapitola	Oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje	Počet stran
Od říjnové revoluce v Rusku ke vzniku Československé republiky	Protiválečné hnutí v rakousko-uherské armádě, generální stávka 1918, okolnosti vzniku Československé republiky	4
Slovenská republika rad	Infrastruktura a fungování nové Československé republiky, vznik a porážka Slovenské republiky rad	4
Prosincové boje v Československu roku 1920	Rozkol mezi vedením sociální demokracie a marxistickou levicí, boj dělnictva proti buržoazii a její protiútok, prosincová generální stávka 1920	4

⁸¹ Tamtéž, s. 79–88.

⁸² Tamtéž, s. 89–92.

Založení komunistické strany Československa	Represe proti demonstrujícím dělníkům roku 1921, okolnosti založení KSČ	4
Dvacátá léta v Československu	Československý průmysl ve 20. letech, špatné postavení dělníků, změny v KSČ ve 20. letech	5
Velká hospodářská krize v Československu	Projevy krize v Československu, represe kapitalistické vlády v 1. polovině 30. let, rozmach fašistického hnutí	5
Boje našich pracujících v době světové hospodářské krize	Revoluční boj v 1. polovině 30. let, mostecká stávková, mladí lidé v revolučních bojích	5
Boj Československých antifašistů na ochranu republiky	Sílicí hrozba fašismu v 2. polovině 30. let, komunisté v boji proti fašistické diktatuře, změny v politice státu	4
Pohnutý rok 1938	Situace v Evropě roku 1938, situace v Československu roku 1938, Mnichovská dohoda	6
Kultura v boji za lepší svět	Buržoazní propaganda v meziválečném Československu, literatura a umění v meziválečném Československu, rozvoj kultury a kulturní spolky, vědecké poznatky 20. a 30. let	5

Tabulka č. 9: Oblasti dějin, kterým se věnují jednotlivé kapitoly učebnice č. 2

Události a osobnosti, o kterých učebnice pojednává

V kapitolách věnovaných prvním rokům první Československé republiky, tedy *Od říjnové revoluce v Rusku ke vzniku Československé republiky, Slovenská republika rad, Prosincové boje v Československu roku 1920 a Založení Komunistické strany Československa*, autor reflektuje na šestnácti stranách události od roku 1918 do roku 1921.

Jediné uvedené události, které se přímo netýkají dělnického hnutí, jsou vznik Národního výboru dne 28. října 1918, přijetí Martinské deklarace 30. října téhož roku a připojení Zakarpatské Ukrajiny roku 1919. Jedná se tedy o informace, které lze považovat za naprostý faktografický základ. Pouze u základních informací také autor zůstává. Žádná z těchto událostí nezabírá v knize víc než jeden odstavec. Také je zde patrná kritika všech výše zmíněných událostí. Autor považuje za důvod, proč se poválečné dějiny vyvíjely daným směrem, tedy k buržoazní vládě a kapitalismu, za

následek absence vedení schopných osobností v čele revolučních dělníků. Ti jsou v učebnici popsáni jako jediná skupina, která opravdu vybojovala konec monarchie.

Ostatní uvedené události se týkají revolučního dělnického hnutí a jeho aktivit od konce Rakouska-Uherska po založení Komunistické strany Československa, jejichž kompletní výčet se nachází v tabulce č. 10. Nejvíce prostoru je zde věnováno četným stávkám a demonstracím dvacátých let. Poměrně překvapivý by mohl být pro čtenáře ovlivněného současným vnímáním dějin fakt, že Slovenská republika rad, jejíž existence trvala pouhé tři týdny a po porážce maďarských revolucionářů nemělo krátké období jejího trvání velký vliv na následující dějinné události, dostala v učebnici poměrně velký prostor čtyř stran. V této kapitole je konkrétních událostí minimum, spíše autor pojal kapitolu jako vyprávění o dokonalé zemi, která by mohla existovat. Vzhledem k době, kdy byla učebnice vydána, je zde zřejmé poselství dobovým čtenářům, a to takové, že je třeba svědomitě budovat socialistickou společnost, aby přežila a nebyla poražena kapitalisty tak, jako v minulosti.

Beletristické rysy mají i ostatní pasáže věnované událostem věnovaným dělnickému hnutí. Na vysokém počtu stran je zde uvedeno poměrně malé množství událostí a dat a je k nim vázáno vyprávění, jehož ústřední tematikou je třídní boj a odvaha chudých lidí.⁸³

Další tři kapitoly *Dvacátá léta v Československu*, *Velká hospodářská krize v Československu* a *Boje našich pracujících v době světové hospodářské krize* se věnují výhradně událostem spojeným s dělnickým hnutím. Převážně jsou zde popisovány demonstrace a stávky dělníků. Větší prostor, než období 20. let, je v učebnici věnován období 30. let, kdy i Československo zasáhla hospodářská krize. V těchto kapitolách je poměrně podrobně popsáno, jak pracující bojovali proti útlaku vlády a četnictva. Je zajímavé, že se autor nevěnuje pouze událostem celostátního významu, ale i takovým, které se odehrávaly v malých městech a dnes se o nich již nemluví, jak je patrné z tabulky č. 10.⁸⁴

Kapitoly *Boj Československých antifašistů na ochranu republiky* a *Pohnutý rok 1938* se poprvé nezabývají převážně tematikou třídního boje. Opět se zde objevují historická fakta, která nemají přímou spojitost s KSČ a dělnickým hnutím. Velký prostor je věnován hrozbám fašismu. Autor popisuje, jak se od roku 1935 postupně dostávali k moci fašisté v oblasti Sudet a na Slovensku. Dále se autor zmiňuje o četných stávkách

---

⁸³ Tamtéž, s. 31–34, 35–38, 39–46.

⁸⁴ Tamtéž, s. 53–57, 65–74.

a demonstracích roku 1938. Ne ve všech případech už ale hovoří o stávkách pracujících. Používá termínu antifašisté bez ohledu na politickou příslušnost. V učebnici je také několik odstavců věnováno Mnichovské konferenci 29.–30. září 1938. Termíny jako Mnichovská dohoda či Mnichovský diktát ale nejsou použity.

Autor nezpochybňuje otázku, zda by se Češi dokázali Němcům bránit a rozsáhle popisuje odhodlání a hrdinství mužů, kteří byli po nástupu Jana Syrového do čela vlády mobilizováni. Také nezpochybňuje možnost, že bylo v roce 1938 možné spoléhat se na Rusko. Právě Rusové měli mobilizovaným vojákům přijet pomoci Hitlerova vojska porazit, nebo alespoň bránit Československo do posledního vojáka.⁸⁵

Poslední kapitola věnovaná analyzovanému období *Kultura v boji za lepší svět* není bohatá na konkrétní události, spíše se snaží o seznámení čtenáře s dobovou tuzemskou kulturní scénou a jejími nejvýznamnějšími osobnostmi.⁸⁶

Kapitola	Událost uvedená s konkrétním datem	Událost uvedená pouze s rokem či měsícem	Celkem událostí
Od říjnové revoluce v Rusku ke vzniku Československé republiky	Oslava 1. máje – stávky a demonstrace (1. května 1918), generální stávka (14. října 1918), vznik národního výboru a převzetí moci buržoazií (28. října 1918), Slovenská národní rada souhlasí s připojením k Čechům v Martině (30. října)	Velké stávkové hnutí v R-U (leden 1918), velký rozmach dělnického hnutí na Slovensku (červen 1918), časté vzpoury v rakousko-uherské armádě (1918), buržoazní politikové se dostávají k moci (1918)	8
Slovenská republika rad	Vznik Slovenské republiky rad (16. června 1919)	Zakarpatská Ukrajina připojena k Československu (1919), vznik Maďarské republiky rad (březen 1919), vláda maďarských revolučních dělníků padla (srpen 1919)	4
Prosincové boje v Československu roku 1920	–	Strany hlásící se k socialismu získaly ve volbách nadpoloviční většinu hlasů (1919 a 1920), českoslovenští dělníci uskutečnili na 2500 stávek (1918–1920), boj proti kapitalistům vzrostl, k dělníkům se připojili rolníci (léto 1920),	7

⁸⁵ Tamtéž, s. 79–88.

⁸⁶ Tamtéž, s. 89–92.

		oslabení moci buržoazie v Československu (léto 1920), začínají vycházet deníky <i>Rudé právo</i> a <i>Pravda chudoby</i> (září 1920), policie obsadila lidový dům (prosinec 1920), porážka vykořisťovaných buržoazii (prosinec 1920)	
Založení komunistické strany Československa	Mezinárodní sjezd revolucionářů v Lubochni (16. a 17. ledna 1921), sjezd komunistů z celé republiky (14.–16. května 1921), založení Komunistické strany Československa (15. května 1921)	Čtyři demonstranti v Krompaších zastřeleni policií (únor 1921), rychle stoupající nezaměstnanost v Československu (1921), stávky až 150 000 dělníků na Slovensku (jaro 1921), revoluční dělnická mládež se připojila k zásadám Kominterny (1920), vznik Svazu komunistické mládeže Československa (únor 1921), sraz německých revolučních proletářů v Liberci (březen 1921), další sjezd československých i dalších evropských komunistů – všichni sloučeni do jedné (říjen 1921)	10
Dvacátá léta v Československu	–	Začátek zvukových filmů v kinech (1929), v Československu bylo 500 000 nezaměstnaných (1923), na 35 000 lidí se vystěhovalo ze Slovenska za práci (1924), prosazení zákona na ochranu republiky (1923), KSČ získala ve volbách téměř 1 000 000 hlasů (1925), pražské demonstrace proti drahotě a za zvýšení mezd (únor 1925), demonstrace v Orlové u Ostravy (duben 1925)	7
Velká hospodářská krize v Československu	Četníci napadli průvod nezaměstnaných (4. února 1931)	1 300 000 nezaměstnaných v Československu (únor 1933), počet exekucí	3

		dosáhl 2 000 000 (1932–1933)	
Boje našich pracujících v době světové hospodářské krize	V Košutech četníci zastřelili tři stávkující (25. května 1931)	Četné stávky dělníků (1930–1932), stávka v mosteckém hnědouhelném revíru (1932), rozsáhlé dělnické demonstrace na Zakarpatské Ukrajině (1931–1932), četníci zabíjeli ukrajinské demonstranty v Turja Pasika (únor 1932), mládežnickou slavnost v Radotíně narušili četníci střelbou (duben 1930)	6
Boj Československých antifašistů na ochranu republiky	–	Nejsilnější stranou v republice se stala Sudetoněmecká strana (1935), Slovenští fašisté zvítězili ve volbách (1935), VII. sjezd KSČ (1936), stávky dělníků za vyšší mzdy (1936–1937), Celoslovenská konference KSČ v Banské Bystrici (1937), Edvard Beneš zvolen prezidentem (1935), vlastenci se shodli na jednotném postupu proti fašismu (1936–1937)	7
Pohnutý rok 1938	Ve velkých městech manifestovaly statisíce antifašistů (1. května 1938), generální stávka (22. září 1938), Mnichovská konference (29. a 30. září 1938), buržoazní vláda se podřídila nátlaku a vydal pohraničí (30. září 1938), vyšlo poslední legální číslo <i>Rudého práva</i> (20. října 1938)	Nacisté zahájili snahy o světovládu (březen 1938), boj československých pracujících na obranu republiky zesílil (1938), bylo zorganizováno mnoho manifestací (srpen a září 1938), fašisté přebrali vládu na Slovensku (říjen 1938)	9
Kultura v boji za lepší svět	–	Založeno Slovenské národní divadlo (1920), vydán manifest <i>Věrní zůstaneme</i> (jaro 1938)	2

Tabulka č. 10: Události uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 2

V prvních čtyřech kapitolách, které jsou věnované období první Československé republiky *Od říjnové revoluce v Rusku ke vzniku Československé republiky, Slovenská*

republika rad, Prosinové boje v Československu roku 1920 a Založení Komunistické strany Československa, píše autor o významných osobnostech, které jsou spojeny s československou historií v letech 1918–1921. Jediní dva nelevicoví politici, kteří jsou v kapitolách zmíněni jsou Tomáš Garrigue Masaryk a Andrej Hlinka. Ti jsou oba autorem vnímáni jako vykořisťovatelé. O Masarykovi se čtenář dozví pouze to, že byl prezidentem, který stál v čele vlády, která se vydávala za vlastence a hrdiny, ale svými opatřeními podporovala nesvobodu, vykořisťování a chudobu pracujícího lidu.

Další osobnosti, tentokrát levicové politické scény, jako jsou například Antonín Zápotocký a Bohumír Šmeral, jejichž kompletní výčet se nachází v tabulce č. 11, jsou autorem hodnoceny kladně, ovšem ani o nich se toho čtenář mnoho nedozví.⁸⁷

Kapitoly *Dvacátá léta v Československu, Velká hospodářská krize v Československu a Boje našich pracujících v době světové hospodářské krize* jsou opět spíše příběhové a informací o konkrétních osobnostech je zde poměrně málo. Za symboly kapitalistického útlaku jsou označeni Tomáš Baťa a Henry Ford. Jediná osoba, o které se žák dozví něco víc, je Klement Gottwald, jehož životní příběh a cesta k politické kariéře je popsána na dvou odstavcích textu. Autor vyzdvihuje jeho dělnický původ, působení v časopise *Pravda chudoby* a také fakt, že se sám vzdělával. Kladně je hodnocena také práce některých umělců, jako jsou Géza Velička, Jan Werich, Jiří Voskovec, Jaroslav Ježek a trochu překvapivě i Charlie Chaplin, kterého autor popisuje jako světově proslulého komika.⁸⁸

Ústředním tématem kapitol *Boj Československých antifašistů na ochranu republiky* a *Pohnutý rok 1938* je rozmáhání fašismu a snaha komunistů zachránit s pomocí Moskvy svobodu. Buržoazní politici zde již nejsou autorem vykreslováni tolik jako největší nepřátelé proletariátu a svobody, ale spíše jako zbabělci. Západní mocnosti jsou vykresleny jako zrádci, ale v učebnici nejsou uvedena jednotlivá jména zahraničních politiků, kteří se v roce 1938 podíleli na zpečetění osudu Československa.⁸⁹

Nejvíce, a to padesát pět osobností, je zmíněno v kapitole *Kultura v boji za lepší svět*. Vzhledem k tomu, že tolik jmen se čtenář dozví na pouhých pěti stranách, bohatě doplněných fotkami, je zřejmé, že se autor o jednotlivých umělcích příliš nerozepsal. Spíše se jedná o výčet umělců a autorů, převážně československých, ale také sovětských, kteří podle autora obohatili naši kulturu. Jedním opravdu překvapivým jménem

---

⁸⁷ Tamtéž, s. 31–34, 35–38, 39–46.

⁸⁸ Tamtéž, s. 53–57, 65–74.

⁸⁹ Tamtéž, s. 79–88.

v seznamu vychvalovaných umělců je Masarykův blízký přítel Karel Čapek. Jeho hru *Matka* hodnotí autor učebnice jako vynikající. Další autoři jsou převážně levicově zaměřeni. Jejich kompletní výčet se nachází v tabulkách č. 11. a 12.⁹⁰

Kapitola	Zmíněné osobnosti	Celkem osobností
Od říjnové revoluce v Rusku ke vzniku Československé republiky	Tomáš Garrigue Masaryk	1
Slovenská republika rad	Tomáš Garrigue Masaryk, Andrej Hlinka, Antonín Janoušek	3
Prosincové boje v Československu roku 1920	Antonín Zápotocký, Bohumír Šmeral, Ivan Olbracht, Karel Kreibich, Vladimír Iljič Lenin	5
Založení komunistické strany Československa	Bohumír Šmeral, Antonín Zápotocký, Marek Čulen, Karel Kreibich	4
Dvacátá léta v Československu	Henry Ford, Charlie Chaplin, Tomáš Baťa, Klement Gottwald	4
Velká hospodářská krize v Československu	Konrád Henlein, Géza Velička, Jaroslav Ježek, Jan Werich, Jiří Voskovec	5
Boje našich pracujících v době světové hospodářské krize	Štefan Major	1
Boj Československých antifasistů na ochranu republiky	Miklos Horthy, Andrej Hlinka, Adolf Hitler, Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš	5
Pohnutý rok 1938	Lord Runciman, Milan Hodža, Jan Syrový, Edvard Beneš, Emil Hácha, Rudolf Beran, Josef Václav Sládek	7
Kultura v boji za lepší svět	Vladimír Iljič Lenin, Vladimír Vladimirovič Majakovský, Maxim Gorký, Babel, Sergej Ejzenštejn, Vsevolod Pudovkin, Vsevolod Mejercholdov, Sergej Prokofjevov, Dimitrij Šostakovič, Stanislav Kostka Neumann, Zdeněk Nejedlý, František Xaver Šalda, Julius Fučík, Eduard Urx, Josef Hora, Jiří Wolker, Jaroslav Seifert, Vítězslav Nezval, Vladislav Vančura, Petr Jilemnický, Fraňo Král, Ján Rob-Poničan, Emil František Burian, Ján Borodáč, Andrej Bagár, Marie Majerová, Ivan Olbracht, Josef Čapek, Rudolf Kremlička, Václav Špála, Václav Rabas, Emil Fila, Martin Benka, Cyprián Majerník, Jan Štrusa, Otto Gutfreund, Josef Gočár, Bedřich	55

⁹⁰ Tamtéž, s. 89–92.

	Feuerstein, Josef Havlíček, Dušan Jurkovič, Leoš Janáček, Josef Bohuslav Forester, Vítězslav Novák, Josef Suk, Bohuslav Martinů, Otakar Ostrčil, Ervín Schulhoff, Jaroslav Ježek, Vít Nejedlý, Alexander Moyzes, Eugen Suchoň, František Halas, Karel Čapek, Jaroslav Heyrovský	
--	--	--

Tabulka č. 11: Osobnosti uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 2

Osobnost	Kolikrát je zmíněna	Kladně, záporně, neutrálně
Tomáš Garrigue Masaryk	3	Z
Andrej Hlinka	2	Z
Antonín Janoušek	1	K
Antonín Zápotocký	3	K
Bohumír Šmeral	3	K
Ivan Olbracht	4	K
Karel Kreibich	2	K
Vladimír Iljič Lenin	2	K
Marek Čulen	1	K
Henry Ford	1	Z
Charlie Chaplin	1	K
Tomáš Baťa	1	Z
Klement Gottwald	3	K
Miklos Horthy	2	Z
Konrád Henlein	1	Z
Géza Velička	1	K
Jaroslav Ježek	1	K
Jan Werich	1	K
Jiří Voskovec	1	K
Štefan Major	2	K
Adolf Hitler	1	Z
Edvard Beneš	1	Z
Lord Runciman	1	Z
Milan Hodža	2	Z
Jan Syrový	2	Z
Emil Hácha	1	Z
Rudolf Beran	1	Z
Josef Václav Sládek	1	K
Vladimír Majakovský	1	K
Maxim Gorký	1	K
Isaak Babel	1	K
Sergej Ejzenštejn	1	K
Vsevolod Pudovkin	1	K
Vsevolod Mejercholdov	1	K
Sergej Prokofjevov	1	K
Dimitrij Šostakovič	1	K
Stanislav Kostka Neumann	2	K
Zdeněk Nejedlý	1	K
František Xaver Šalda	1	K
Julius Fučík	1	K
Eduard Urx	1	K
Josef Hora	1	K
Jiří Wolker	1	K
Jaroslav Seifert	1	K

Vítězslav Nezval	1	K
Vladislav Vančura	1	K
Petr Jilemnický	2	K
Fraňo Kráľ	1	K
Ján Rob-Poničan	1	K
Emil František Burian	1	K
Ján Borodáč	1	K
Andrej Bagár	1	K
Marie Majerová	1	K
Ivan Olbracht	1	K
Josef Čapek	1	K
Rudolf Kremlička	1	K
Václav Špála	1	K
Václav Rabas	1	K
Emil Fila	1	K
Martin Benka	1	K
Cyprián Majerník	1	K
Jan Štrusa	1	K
Otto Gutfreund	1	K
Josef Gočár	1	K
Bedřich Feuerstein	1	K
Josef Havlíček	1	K
Dušan Jurkovič	1	K
Leoš Janáček	1	K
Josef Bohuslav Forester	1	K
Vítězslav Novák	1	K
Josef Suk	1	K
Bohuslav Martinů	1	K
Otakar Ostrčil	1	K
Ervín Schulhoff	1	K
Jaroslav Ježek	1	K
Vít Nejedlý	1	K
Alexander Moyzes	1	K
Eugen Suchoň	1	K
František Halas	1	K
Karel Čapek	1	K
Jaroslav Heyrovský	1	K

Tabulka č. 12: Osobnosti uvedené v učebnici č. 2 s hodnocením

Objektivita obsažených informací

Není překvapivé, že na počátku 60. let napsal autor učebnici v souladu se sovětskou a marxistickou historiografií, ale na této knize je spíše zajímavý způsob, jak byly informace žákům devátého ročníku v době, kdy byla učebnice celostátně užívaná, předávány. Jak již bylo dříve zmíněno, styl, jakým je kniha psána, velmi často připomíná beletrii. Na čtenáře text může místy působit, jako by četli povídky s historickou tematikou, které jsou historickými fakty pouze obohaceny. Příkladem je tato pasáž popisující pocity českého národa z mnichovského diktátu: „*Bolest zalehla naši zemi. Naplnila verše básníků i srdce dělníků a rolníků. Byla tím hroznější, že přišla tak překvapivě. Těžko se vojáci v pohraničních opevněních podřizovali rozkazům důstojníků*

k odchodu. Bylo již pozdě na to, aby pokrokové síly zorganizovaly ozbrojený odpor. Tajně připravená zrada zvítězila.“⁹¹

Obdobným stylem je napsána celá učebnice. Zajímavé také je, že z každé popsané historické události je zřejmé, co si má o ní čtenář myslet. Nejsou zde informace pouze o tom, kdy se co stalo. Je také napsáno proč se to stalo, kdo za to mohl a proč to bylo dobré, nebo naopak špatné. Autor sugestivnost textu podporuje také výběrem adjektiv a substantiv, kterými častuje popisované politiky. Čtenář se tak setkává se zbabělci, zbabělými starci, chamtivými kapitalisty, velkokapitalisty, vykořisťovateli nebo zrádci. Na druhé straně jsou odvážní, čestní a chudí dělníci a rolníci bojující za svobodu a lepší svět.

Kombinace sugestivního stylu psaní a explicitně vyjádřených a často argumenty nepodložených názorů je pro učebnice a vůbec odbornou literaturu poměrně neobvyklá. Vzhledem k době, kdy byla propaganda všudypřítomná, jak bylo popsáno v kapitole 1.3, není tolik překvapivá persvazivní funkce učebního textu.

3.3.3 Dějepis pro 7. ročník základní školy – 2. díl (1982)

Základní informace o titulu

DĚJEPIS 7, 2. DÍL (1917–1939), učebnici pro 7. ročník základní školy vydalo roku 1982 nakladatelství SPN (Státní pedagogické nakladatelství). Autory jsou prof. dr. Miloň Dohnal, CSc., doc. dr. Tomáš Jílek CSc. a Marta Butvinová.

Knihy byla 13. listopadu 1981 schválena ministerstvem školství jako učebnice dějepisu pro 7. ročník ZŠ.⁹²

Bibliografický záznam	DOHNAL, Miloň, JÍLEK, Tomáš, BUTVINOVÁ, Marta. <i>Dějepis pro 7. ročník základní školy – 2. díl</i> . Praha: SPN, 1982.
Počet stran	139
Počet stran věnovaných první ČSR	54

Tabulka č. 13: Základní informace o učebnici č. 3

Členění textu

Učebnice se zabývá světovými i československými dějinami v letech 1917–1939. Informace v knize jsou řazeny chronologicky, ne podle tematických celků, jako jsou dějiny Československa, dějiny Sovětského svazu, či dějiny západních mocností.

⁹¹ Tamtéž, s. 85.

⁹² DOHNAL, Miloň, JÍLEK, Tomáš, BUTVINOVÁ, Marta. *Dějepis pro 7. ročník základní školy – 2. díl*. Praha: SPN, 1982, s. 4.

Jednotlivé kapitoly jsou součástí následujících větších celků a kapitoly zabývající se meziválečnými československými dějinami jsou obsaženy v každém z nich.: *První světová válka a Velká říjnová socialistická revoluce; Vliv Velké říjnové socialistické revoluce na poválečné uspořádání světa a rozmach revolučního dělnického hnutí; Svět ve dvacátých letech; Třicátá léta – období hospodářské krize a příprav nové světové války.*

Zkoumanému tématu se věnuje devět kapitol, jejichž názvy a obsah jsou detailně rozepsány v tabulkách č. 15 a č. 16.

Jednotlivé kapitoly jsou psány souvislým textem. Vedle každého odstavce je červeně napsáno, co je jeho obsahem, což čtenáři usnadňuje vyhledávání v textu.

Na začátku každé kapitoly je několik otázek červeně nadepsaných *zopakuj si*, ve kterých je žák dotazován na učivo probrané v minulých kapitolách. Na konci kapitoly jsou potom, též červeně nadepsané, *otázky a úkoly*, ve kterých žák opakuje látku právě probrané kapitoly. Tyto se týkají se přímo obsahu učebnice. Úkoly tedy nejsou takového charakteru, že by žáci měli samostatně něco hledat, či zjišťovat. Studijní text je doplněn četnými fotografiemi, příležitostně také grafy, obrázky a mapami.

	Počet
Ilustrace	6
Fotografie	35
Mapy	2
Grafy	2

Tabulka č. 14: Počet ilustrací, fotografií, map a grafů v učebnici č. 3

Oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje

Autoři se v knize striktně drží sovětské historiografie, což je vzhledem k roku vydání samozřejmé. Čtenáře tedy nepřekvapí, že je kladen důraz na témata, jako jsou špatné pracovní podmínky dělníků, dějiny komunistické strany či prvorepublikové reformy, které autoři otevřeně kritizují. Jak je psáno výše, studijní text učebnice je doplněn o popisky, které informují o obsahu textu. Tyto popisky jsou všechny vypsány v prostředním sloupci tabulky č. 15, jakožto oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje.

V první kapitole věnované zkoumanému tématu *Vliv velké říjnové socialistické revoluce na rozpad Rakousko-Uherska a vznik Československé republiky* je největší důraz kladen na politické dějiny a dějiny dělnického hnutí. Autoři také popisují protiválečné nálady ve společnosti a touhu Čechů a Slováků, stejně jako dalšího pracujícího lidu, po

samostatnosti a lepší budoucnosti. Je zde nastíněno, že významnou součástí dalších kapitol bude téma třídního boje mezi vládnoucí buržoazií a proletariátem.⁹³

Další kapitoly *Úsilí buržoazie o mocenskopolitické uspořádání československého státu*, *Boj pracujících za politické a sociální požadavky v letech 1919–1920* a *Generální prosincová stávka a založení KSČ*, řazené za sebou, se opět zabývají dobovými politickými dějinami. Také stavem československé ekonomiky a průmyslu a problematikou národnostních menšin. Významnou část studijního textu autoři věnovali boji dělníků za lepší pracovní podmínky a událostem, které předcházeli vzniku Komunistické strany Československa.⁹⁴

Následují tři kapitoly *Období poválečné krize a upevňování moci buržoazie (1921–1923)*, *Období dočasné stabilizace kapitalismu v Československu (1924–1929)* a *Průběh hospodářské krize v Československu*, ve kterých autoři žákům přibližují dění v Československu v 20. a 30. letech. V rámci politických dějin republiky popisují, jak reformy a celkové počínání vlády v období průmyslové a zemědělské krize přimělo k vyostření třídního boje. Kriticky je zde ale hodnoceno i počínání části komunistů, kteří nebyli schopni proti vládnoucí panské koalici bojovat dostatečně efektivně. Je také poprvé zmíněno, že na straně proletariátu byli také umělci a inteligence a nejednalo se pouze o hnutí dělnické.⁹⁵

V dalších dvou kapitolách *Ohrožení demokracie a samostatnosti Československé republiky* a *Rozbití Československa hitlerovským Německem* jsou popsány události vedoucí ke konci samostatné Československé republiky. Především je kladen důraz na politické dění, jak co se vlády týče, tak uvnitř KSČ. Značný prostor je věnován plánům KSČ na zlepšení tíživé společenské a hospodářské situace. Část učebnice věnovaná období první republiky je ukončena mnichovským diktátem.⁹⁶

V poslední kapitole věnované analyzovanému období *Kultura v ČSR v období mezi dvěma světovými válkami (1918–1939)* se autoři zabývají nejen významnými osobnostmi meziválečné kulturní a umělecké scény, ale také vývojem společnosti a její kultury v daném období.⁹⁷

---

⁹³ Tamtéž, s. 29–34.

⁹⁴ Tamtéž, s. 46–56.

⁹⁵ Tamtéž, s. 72–77, 81–85.

⁹⁶ Tamtéž, s. 99–105.

⁹⁷ Tamtéž, s. 108–115.

Kapitola	Oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje	Počet stran
Vliv velké říjnové socialistické revoluce na rozpad Rakousko-Uherska a vznik Československé republiky	Hnutí za uzavření míru, lednová generální stávka, 1. máj 1918, manifestace v Liptovském Mikuláši, vojenské vzpoury, národní výbor, socialistická rada, generální stávka 14. října 1918, vyhlášení samostatnosti 28. října 1918, situace na Slovensku, význam vzniku ČSR	6
Úsilí buržoazie o mocenskopolitické uspořádání československého s tátu	Průmyslová vyspělost ČSR, první československá vláda, zahraniční politika, národnostní otázka, národnostní menšiny, Slovensko, koncepce Českoslovákismu	3
Boj pracujících za politické a sociální požadavky v letech 1919–1920	Ústupky buržoazie, pozemková reforma, růst nespokojenosti, dělnické rady, volby 1919, marxistická levice, XIII. sjezd soc. dem. Strany, sjezd soc. dem. na Slovensku, úřednická vláda	4
Generální prosincová stávka a založení KSČ	Boj o lidový dům, generální prosincová stávka, porážka prosincové stávky, význam porážky prosincové stávky, vznik KSČ, ustavující sjezd, slučovací sjezd KSČ 30. 10. – 4. 11. 1921, význam vzniku KSČ	5
Období poválečné krize a upevňování moci buržoazie (1921–1923)	Zákonodárná a státní moc, politické strany, protirevoluční opatření, úsilí KSČ o jednotnou frontu, rudé odbory, postavení pracujících na Slovensku, opoziční hnutí a vznik fašismu na Slovensku	3
Období dočasné stabilizace kapitalismu v Československu (1924–1929)	Nový hospodářský rozvoj, vnitropolitická situace a parlamentní volby, vláda panské koalice, boj KSČ proti politice panské koalice, chyby ve vedení, boj proti oportunistu a bolševizace KSČ, Klement Gottwald, V. sjezd KSČ, význam V. sjezdu	4
Průběh hospodářské krize v Československu	Zemědělská krize, sociální důsledky krize, postavení rolníků, úpadek živností, KSČ v čele boje pracujících, stávky a demonstrace, mostecká stávka, KSČ v čele rolníků, postoj pokrokové inteligence	5
Ohrožení demokracie a samostatnosti Československé republiky	Cíle fašistické reakce, cíle pokrokových sil, prezidentské volby 1935, VII. sjezd KSČ, Českoslovenští interbrigadisté ve Španělsku, boj KSČ za vyřešení národnostní otázky, plán hospodářského, sociálního a kulturního povznesení Slovenska	3
Rozbití Československa hitlerovským Německem	Přepadení Rakouska 1938 (anšlus Rakouska), příprava útoku proti ČSR, částečná mobilizace, příprava Mnichova,	5

	demonstrace na obranu vlasti, všeobecná mobilizace, mnichovská konference, ztráta pohraničí, dějinný význam Mnichova	
Kultura v ČSR v období mezi dvěma světovými válkami (1918–1939)	Rozvoj vzdělání, literatura, výtvarné umění, hudba, divadlo, rozhlas a film, umění v boji proti fašismu	8

Tabulka č. 15: Oblasti dějin, kterým se věnují jednotlivé kapitoly učebnice č. 3

Události a osobnosti, o kterých učebnice pojednává

Tato učebnice je na události, které jsou žákům předány k zapamatování, poměrně bohatá. Osmnáct událostí je uvedeno i s konkrétními dny, kdy se udály a u dalších třiceti je uveden pouze rok, či rok a měsíc konání. Specifikem této učebnice je neuvádění roku u některých událostí, u kterých by rok dění měl být patrný z předešlého textu. Řada datumů je uvedena bez roku. Čtenář, který četl kapitolu celou nebude zmaten, protože zná kontext. Ovšem žák, který si například v rámci opakování na test potřeboval najít jen konkrétní událost, mohl mít s orientací v textu problém. Všechny události jsou uvedeny v tabulce č. 16. Autoři učebnice věnují také velmi velký prostor sjezdům KSČ. Na tyto události je kladen velký důraz.

V kapitole *Vliv velké říjnové socialistické revoluce na rozpad Rakousko – Uherska a vznik Československé republiky* autoři popisují okolnosti kolem vzniku Československa v souladu s dobovou historiografií. Hned na úvod je jako dokument, který inspiroval vznik Tříkrálové deklarace, uvedena sovětská Deklarace práv na sebeurčení. Sovětský svaz je i dále předkládán jako vzor a zdroj inspirace. Informace k samotnému vzniku republiky jsou poměrně stručné a uváděné bez jmen politiků, kteří se o vznik státu zasloužili. Autoři píší o Národním výboru, hned také přidávají negativní hodnotící stanovisko. Máloukterá událost je popsána bez něj. Čtenář se kromě samotných informací, kdy, co a jak se stalo, dozvídá, jak je žádoucí si tuto informaci přebrat a vyložit.⁹⁸

Důraz je zde kladen na události kolem dělnické vrstvy, a to především situaci vedoucí

ke generální stávce 14. října 1918. Co se následujících událostí týče, je pracující lid autory popsán jako nositel revoluce, kterou ale neměl kdo vést. Tak pravicoví socialisté v čele Socialistické rady zabránili pracujícím převzít moc. Buržoazní Národní výbor se poté sám prohlásil za vykonavatele státní moci, a to 28. října 1918. Autoři tedy hned v úvodu vysvětlují čtenáři hodnotovou polaritu mezi dvěma stranami třídního boje.

⁹⁸ Tamtéž, s. 29–34.

Další kapitoly *Úsilí buržoazie o mocenskopolitické uspořádání československého státu*, *Boj pracujících za politické a sociální požadavky v letech 1919–1920* a *Generální prosincová stávka a založení KSČ* mapují události od doby, kdy Národní výbor předává 14. listopadu 1918 vládu Národnímu shromáždění. Autoři zde popisují okolnosti vzniku republiky. Obeznamují čtenáře s čelními představiteli vlády. Dále se věnují přiřazení Podkarpatské Rusi a Slovenska k Československu, a i zde je obsažena kritika vlády, jelikož dle autorů koncept čechoslovakismu popírá samotnou existenci samostatného národa a rusínští obyvatelé by raději patřili k sovětské Ukrajině.

Dále se učebnice zabývá z větší části dějinami socialistického hnutí, kde je prostor na konkrétní data a také detaily větší než u samotných národních dějin. Autoři v celé učebnici kladou důraz na jednotlivé sjezdy levicových stran, v analyzované kapitole sjezd levice a sociální demokracie roku 1920. Zde došlo na vyčlenění marxistické levice, která se rozhodla přihlásit k zásadám komunistické internacionály. Spor mezi vedením sociálních demokratů a marxisticky zaměřené většiny je v učebnici pokládán za hlavní důvod, proč odstoupila Tusarova vláda a nastoupila úřednická vláda Černého. Novým hlavním úkolem vlády mělo být rozbití revolučního hnutí.

Dalších devět stran v učebnici je věnováno bojům o pražský Lidový dům, prosincové stávce roku 1920 a založení KSČ. Tato kapitola je obsáhlejší a detailnější, než většina ostatních a také působí, jako dosti důležitá pro pochopení československých dějin tak, jak je vnímají autoři, respektive dobová historiografie a komunistický režim.⁹⁹

Další kapitoly *Období poválečné krize a upevňování moci buržoazie (1921–1923)*, *Období dočasné stabilizace kapitalismu v Československu (1924–1929)* a *Průběh hospodářské krize v Československu* autoři popisují období 20. a 30. let. Konkrétní datum není v těchto kapitolách ani jedno. Autoři se spíše snaží vykreslit atmosféru té doby. Není překvapivé, že negativně. Meziválečné Československo popisují jako místo, ve kterém se dařilo vládnoucí třídě a běžní občané, pracující, žili v bídě a chudobě. Popsáno je několik událostí, které tento narativ podporují. Zmiňují zde také začínající hrozbu fašismu.¹⁰⁰

Sílicí hrozba nacistického Německa se dostává do popředí v kapitolách *Ohrožení demokracie a samostatnosti Československé republiky* a *Rozbití Československa hitlerovským Německem*. Zde jsou komunisté vykresleni jako jediní, kteří měli snahu

---

⁹⁹ Tamtéž, s. 46–56.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 72–77, 81–85.

zvrátit osud Československa a zachovat demokratický stát. V učebnici jsou popsány důležité události z posledního období existence první republiky.¹⁰¹

Poslední kapitola věnovaná analyzovanému období *Kultura v ČSR v období mezi dvěma světovými válkami (1918–1939)* není na události bohatá. V části kapitoly, ve které je popsán rozvoj meziválečné společnosti u nás, je pouze zmíněno založení několika nových kulturních institucí. Na tyto informace ale není v knize kladen důraz.¹⁰²

Kapitola	Událost uvedená s konkrétním datem	Událost uvedená pouze s rokem či měsícem	Celkem událostí
Vliv velké říjnové socialistické revoluce na rozpad Rakousko – Uherska a vznik Československé republiky	Tříkrálová deklarace (6. ledna 1918), 1. máj – svátek práce (1. květen 1918), generální stávk (14. října 1918), zpráva o kapitulaci R-U a vyhlášení samostatnosti Československého státu (28. října 1918), Martinská deklarace (30. říjen 1918)	Lednová generální stávka (leden 1918), ustanoven Národní výbor (červenec 1918), ustanovena Socialistická rada (září 1918),	8
Úsilí buržoazie o mocenskopolitické uspořádání československého státu	Národní výbor předává vládu Národnímu shromáždění (14. listopadu 1918),	Podkarpatská Rus přičleněna k Československu (1920), Československá vláda převzala moc na Slovensku (listopad 1918)	3
Boj pracujících za politické a sociální požadavky v letech 1919–1920	Sjezd levice (25. – 28. září 1920), sjezd soc. dem. strany na Slovensku (20. září 1920)	Volby 1919 – zvítězila soc. dem. strana (1919), zformování marxistické levice (1919), revoluční hnutí pod vedením marxistické levice dosáhlo vrcholu (1920)	5
Generální prosincová stávka a založení KSČ	Lidový dům obsazen (9. prosince 1920), porážka prosincové stávky (14. – 15. prosince 1920), slovenská a zakarpatská levice se na sjezdu vyslovuje pro vznik celostátní KSČ a pro vstup do kominterny (16. a 17. ledna 1921), založení KSČ (14. – 16. května 1921), slučovací sjezd KSČ (30. října – 4. listopadu 1921)	boj o Lidový dům v Praze (prosinec 1920), generální prosincová stávka (prosinec 1920), k zásadám kominterny se přihlásila revoluční dělnická mládež (konec r. 1920), založení <i>Svazu komunistické mládeže Československa</i> (únor 1921)	9
Období poválečné krize a upevňování moci buržoazie (1921–1923)	–	Zákon na ochranu republiky (1923), vytvoření rudých odborů (1922), stěhování Slováků do zahraničí kvůli nedostatku práce (1924), příznivci Hlinkovy strany v parlamentě navrhli uzákonění autonomie	5

¹⁰¹ Tamtéž, s. 99–105.

¹⁰² Tamtéž, s. 108–115.

		Slovenska (1922), vznik fašistického křídla Hlinkovy strany pod vedením Tuky (1922)	
Období dočasné stabilizace kapitalismu v Československu (1924–1929)	–	Volby 1925 – vítězí agrární strana (1925), vytvořena nová vláda v čele se Švehlou (1926), Gottwald podpořil bolševizaci komunistického hnutí (1925), V. sjezd KSČ (únor 1929)	4
Průběh hospodářské krize v Československu	–	Projevuje se hospodářská krize v Československu (1930), projevuje se průmyslová krize v Československu (1928), mostecká stávk (březen a duben 1932)	3
Ohrožení demokracie a samostatnosti Československé republiky	–	Parlamentní a prezidentské volby (1935), Beneš prezidentem (1935), VII. sjezd KSČ (duben 1936), boj KSČ za vyřešení národnostní otázky (1936), KSČ vznáší plán hospodářského, sociálního a kulturního povznesení Slovenska (1937)	5
Rozbití Československa hitlerovským Německem	Anšlus Rakouska (11. března 1938), v Československu vyhlášena částečná mobilizace (21. května 1938), vyhlášena všeobecná mobilizace (23. září 1938), mnichovská konference (29. září 1938), mnichovský diktát (30. září 1938)	Hitler vznesl požadavek připojit pohraničí k Německu (září 1938)	6
Kultura v ČSR v období mezi dvěma světovými válkami (1918–1939)	–	Založeny univerzity v Brně a Bratislavě (1919), založení Slovenského národního divadla (1919), zahájení vysílání Československého rozhlasu (1923)	3

Tabulka č. 16: Události uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 3

Kapitoly *Vliv velké říjnové socialistické revoluce na rozpad Rakousko – Uherska a vznik Československé republiky*, *Úsilí buržoazie o mocenskopolitické uspořádání československého státu*, *Boj pracujících za politické a sociální požadavky v letech 1919–1920* a *Generální prosincová stávka a založení KSČ* jsou na jména poměrně skoupé. Žáci se zde dozvídají jména prvorepublikových politiků, jako jsou například Tomáš Garrigue Masaryk, Karel Kramář nebo Jan Černý. Kromě jejich politické funkce se o nich ovšem žák nedozvídá nic víc. Z kontextu je také u všech představitelů buržoazní kapitalistické

vlády a jejich spolupracovníků zřejmé, že na ně mají autoři názor otevřeně negativní. Je zmíněno i několik levicově zaměřených a komunistických politiků, ale pouze o Klementu Gottwaldovi se čtenáři mají možnost dozvědět víc než jen jméno a politickou funkci. Bohumila Jílka, který vedl komunisty před Gottwaldem, autoři hodnotí velmi otevřeně negativně, což je zajímavé, jelikož se jedná o sebekritiku, která nebyla pro komunisty příliš obvyklá. Tato kritika Jílkovy práce ve straně je ale důkazem o tom, že v období normalizace se už psalo otevřeněji o minulých chybách komunistů.¹⁰³

Dále se kapitoly *Období poválečné krize a upevňování moci buržoazie (1921–1923)*, *Období dočasné stabilizace kapitalismu v Československu (1924–1929)*, *Průběh hospodářské krize v Československu* a *Ohrožení demokracie a samostatnosti Československé republiky* zabývají nejdůležitějšími osobnostmi 20. a 30. let. Vzhledem k období vzniku knihy by nemělo čtenáře překvapit, že i zde je u každé zmíněné osobnosti zřejmé, co si o ní autor myslí a také, co by si o ní měli myslet žáci. Na to, že se jedná o pět kapitol na sedmnácti stranách učebnice, je zde zmíněno relativně málo osobností a také málo informací o těch, kteří se na strany této knihy dostali. Na tom totiž tyto kapitoly postaveny nejsou, jak je již psáno výše, pozornost je věnována spíše společenským problémům.¹⁰⁴

Kapitola *Rozbití Československa hitlerovským Německem* velmi stručně pojednává nejen o československých, ale také zahraničních politicích, kteří se přičinili o rozpad Československé republiky roku 1938.¹⁰⁵

Nejvíce, a to 39, osobností je zmíněno v kapitole *Kultura v ČSR v období mezi dvěma světovými válkami (1918–1939)*. Čtenář se ale dozvídá spíše výčet dobových spisovatelů a umělců. Kromě českých jmen zaznívají také jména slovenská.¹⁰⁶

Kapitola	Zmíněné osobnosti	Celkem osobností
Vliv velké říjnové socialistické revoluce na rozpad Rakousko – Uherska a vznik Československé republiky	–	–
Úsilí buržoazie o mocenskopolitické uspořádání československého státu	Karel Kramář, Tomáš Garrigue Masaryk, Vavro Šrobár	3
Boj pracujících za politické a sociální požadavky v letech 1919–1920	Vlastimil Tusar, Bohumír Šmeral, Antonín Zápotocký, Tomáš Garrigue Masaryk, Jan Černý	5
Generální prosincová stávka a založení KSČ	Tomáš Garrigue Masaryk, Jan Černý, Bohumír Šmeral	3

¹⁰³ Tamtéž, s. 29–34, 46–56.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 72–77, 81–85.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 108–115.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 108–115.

Období poválečné krize a upevňování moci buržoazie (1921–1923)	Andrej Hlinka, Vojtěch Tuka	2
Období dočasné stabilizace kapitalismu v Československu (1924–1929)	Antonín Švehla, Bohumil Jílek, Klement Gottwald	3
Průběh hospodářské krize v Československu	Klement Gottwald, Ladislav Novomeský, Julius Fučík, Peter Jilemnický, Zdeněk Nejedlý	5
Ohrožení demokracie a samostatnosti Československé republiky	Edvard Beneš	1
Rozbití Československa hitlerovským Německem	Adolf Hitler, Konrád Henlein, Edvard Beneš, Klement Gottwald, Jan Syrový, Benito Mussolini, Neville Chamberlain, Édouard Daladier	8
Kultura v ČSR v období mezi dvěma světovými válkami (1918–1939)	Fráňa Šrámek, Jaromír John, Jaroslav Hašek, Stanislav Kostka Neumann, Jiří Wolker, Jaroslav Seifert, Konstantin Biebl, Jidřich Hořejší, Vítězslav Nezval, Vladislav Vančura, František Halas, Marie Majerová, Marie Pujmanová, Ivan Olbracht, Fraňo Král, Václav Špála, Jan Zrzavý, Josef Lada, Emil Filla, Václav Rabas, Jan Štursa, Martin Benko, Ludovít Fulla, Cyprián Majerník, Leoš Janáček, Josef Suk, Vítězslav Novák, Alexander Moyzes, Ján Cikker, Jan Werich, Jiří Voskovec, Jaroslav Ježek, Emil František Burian, Josef Hora, Karel Čapek, Josef Čapek, Vincenc Makovský, Ervín Schulhoff, Vít Nejedlý	39

Tabulka č. 17: Osobnosti uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 3

Osobnost	Kolikrát je zmíněna	Kladně, záporně, neutrálně
Karel Kramář	1	Z
Tomáš Garrigue Masaryk	5	Z
Vavro Šrobár	1	Z
Vlastimil Tusar	3	Z
Bohumír Šmeral	3	K
Antonín Zápotocký	1	K
Jan Černý	2	Z
Andrej Hlinka	2	Z
Vojtěch Tuka	1	Z
Antonín Švehla	1	Z
Bohumil Jílek	4	Z
Klement Gottwald	7	K
Ladislav Novomeský	3	K
Julius Fučík	1	K
Peter Jilemnický	2	K
Zdeněk Nejedlý	1	K
Edvard Beneš	4	Z
Adolf Hitler	7	Z
Konrád Henlein	1	Z
Jan Syrový	1	Z
Benito Mussolini	1	Z
Neville Chamberlain	1	Z
Édouard Daladier	1	Z
Fráňa Šrámek	1	K
Jaromír John	1	K

Jaroslav Hašek	1	K
Stanislav Kostka Neumann	1	K
Jiří Wolker	1	K
Jaroslav Seifert	1	K
Konstantin Biebl	1	K
Jindřich Hořejší	1	K
Vítězslav Nezval	2	K
Vladislav Vančura	1	K
František Halas	2	K
Marie Majerová	1	K
Marie Pujmanová	1	K
Ivan Olbracht	1	K
Fraňo Král	1	K
Václav Špála	1	K
Jan Zrzavý	2	K
Josef Lada	1	K
Emil Filla	1	K
Václav Rabas	1	K
Jan Štursa	1	K
Martin Benko	1	K
Eudovít Fulla,	1	K
Cyprián Majerník	1	K
Leoš Janáček	1	K
Josef Suk	1	K
Vítězslav Novák	2	K
Alexander Moyzes	1	K
Ján Cikker	1	K
Jan Werich	2	K
Jiří Voskovec	2	K
Jaroslav Ježek	3	K
Emil František Burian	2	K
Josef Hora	1	K
Karel Čapek	1	K
Josef Čapek	1	K
Vincenc Makovský	1	K
Ervín Schulhoff	1	K
Vít Nejedlý	1	K

Tabulka č. 18: Osobnosti uvedené v učebnici č. 3 s hodnocením

Objektivita obsažených informací

Učebnice byla napsána a vydána v období normalizace, takže není překvapivé, že se autoři drží sovětského výkladu dějin. Dějiny Československa jsou svým způsobem na pozadí dějin dělnického hnutí a KSČ. Zároveň je z narativu autorů patrné, že se žákům kromě informací o meziválečných událostech snaží předat také názor na ně. Jen naprosté minimum informací je popsáno neutrálně. Není zde ovšem velké množství citově zabarvených výrazů, citové zabarvení textu je patrné spíše z kontextu, kteří autoři poskytují.

3.3.4 Dějiny moderní doby, 1. díl – učebnice pro ZŠ (2004)

Základní informace o titulu

Autory učebnice *DĚJINY MODERNÍ DOBY, 1. DÍL – UČEBNICE PRO ZŠ* jsou PhDr. Marek Pečenka, RNDr. Pavel Augusta, PhDr. František Honzák a PhDr. Petr Luňák. Knihu vydalo nakladatelství SPL – Práce. Roku 2004 byla MŠMT s platností šesti let schválena jako učebnice pro ZŠ, byť napsána byla už roku 1999.¹⁰⁷

Bibliografický záznam	PEČENKA, Marek, AUGUSTA, Pavel, HONZÁK, František; LUŇÁK, Petr. <i>Dějiny moderní doby, 1. díl – učebnice pro ZŠ</i> . Praha: SPL – Práce, 1999.
Počet stran	10
Počet stran věnovaných první ČSR	25

Tabulka č. 19: Základní informace o učebnici č. 4

Členění textu

Učebnice je členěna na číslované kapitoly, přičemž zkoumanému tématu, první Československé republiky, je věnováno osm kapitol (viz tab. č. 20). Každá kapitola obsahuje několik tematických celků, které jsou přehledně označeny nadpisem. Důležité informace jsou, stejně jako nadpisy, napsány tučným písmem.

Studijní text doplňuje značné množství fotografií, ilustrací, map a grafů. Všechny jsou opatřeny kurzívou psaným popiskem, který žákům vysvětluje význam dané ilustrace, fotografie atd. Každá kapitola je zakončena shrnutím, které se nachází ve žlutém rámečku a je velice stručné, dlouhé jen několik vět.

	Počet
Ilustrace	46
Fotografie	23
Mapy	5
Grafy	2

Tabulka č. 20: Počet ilustrací, fotografií, map a grafů v učebnici č. 4

Oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje

První dvě kapitoly věnované analyzovanému tématu *Vznik československé republiky* a *Demokratické základy ČSR* se zabývají založením nového státu a okolnostmi samotného vzniku. Autoři se v nich na pěti stranách zabývají tím, jací politici vznik státu

¹⁰⁷ PEČENKA, Marek, AUGUSTA, Pavel, HONZÁK, František, LUŇÁK, Petr. *Dějiny moderní doby, 1. díl – učebnice pro ZŠ*. Praha: SPL – Práce, 1999, s. 2.

umožnili a jakým způsobem dosáhli svého. Také se obsáhle věnují tvorbě československých hranic a národnostním menšinám.¹⁰⁸

V dalších kapitolách *Budování státu, Společnost, věda, školství, hlavní město a Krize v ČSR a její důsledky* se autoři zabývají vývojem společnosti v 20. a 30. letech. Většina z těchto jedenácti stran je ovšem věnována hospodářskému vývoji v probíraném období. V menší míře jsou zde popsány situace na Slovensku a na Podkarpatské Rusi, společnost a životní styl v meziválečném Československu.¹⁰⁹

Kapitola *Kultura v meziválečném Československu* se zabývá, jak je z názvu zřejmé, nejvýznamnějšími kulturními událostmi a osobnostmi 20. a 30. let.¹¹⁰ Autoři pak dále pokračují s vážnější tematikou a to zánikem první republiky. Tomuto tématu jsou v učebnici v kapitole *Mračna nad Československem* věnovány čtyři strany zabývající se výhradně politickou situací, která vyústila v rozpad samostatného Československa.¹¹¹

Československo 1918–1938; symboly a osobnosti je kapitola obsahující základní informace o první republice, jako jsou například státní vlajka a státní znak a stručné medailonky o životě a práci nejvýznamnějších československých politiků. Osobnosti, jimž jsou věnovány, jsou vyjmenováni v tabulce č. 23.¹¹²

Kapitola	Oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje	Počet stran
Vznik československé republiky	Okolnosti a problematika vzniku československého národa a samostatného státu, slovenské hranice	3
Demokratické základy ČSR	Politický systém	2
Budování státu	průmysl, zemědělství, peníze a obchod, situace na Slovensku a v Podkarpatské Rusi	3
Společnost, věda, školství, hlavní město	Společnost, věda a vzdělání, Praha	2
Krize v ČSR a její důsledky	Hospodářská situace v období krize a její důsledky	4
Kultura v meziválečném Československu	Kultura a umění	4
Mračna nad Československem	Politická situace ve 30. letech – v Československu i světě	4
Československo 1918–1938; symboly a osobnosti	Státní symboly a významné osobnosti ČSR	3

Tabulka č. 21: Oblasti dějin, kterým se věnují jednotlivé kapitoly učebnice č. 4

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 38–42.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 43–51.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 52–55.

¹¹¹ Tamtéž, s. 56–59.

¹¹² Tamtéž, s. 60–65.

Události a osobnosti, o kterých učebnice pojednává

Celá učebnice, včetně kapitol věnovaných období první republiky, je opravdu nabitá informacemi. Čtenáři je k naučení předkládáno mnoho informací a také konkrétních dat. Na stránkách je poměrně málo „hluchých míst“, kde by se žák nedozvídal něco důležitého. Všechny události zmíněné v kapitolách věnovaných analyzovanému tématu jsou vypsány v tabulce č. 22.

První dvě kapitoly *Vznik československé republiky a Demokratické základy ČSR* jsou na události poměrně bohaté, jak je patrné z tabulky č. 22. Čtenář je zde nejprve seznámen s důležitými událostmi a dokumenty, které patří ke vzniku samostatného Československa. Poté autoři pojednávají o generální stávce, kterou dle narativu autorů způsobili rakouští politici. Je zde zřejmá averze k Rakousku-Uhersku.

Poté se autoři obsáhle věnují problematice národnostních menšin a tvorbě hranic. Na několika odstavcích textu popisují upevnění vlády v německých oblastech Československa a také vojenské obsazování Podkarpatské Rusi a Slovenska. Je zmíněna také Slovenská republika rad. Na dalších dvou stranách autoři popisují politickou situaci nově vzniknuvšího státu.¹¹³

Dále v kapitolách *Budování státu, Společnost, věda, školství, hlavní město a Krize v ČSR a její důsledky* autoři opět nešetří s daty a i v těchto kapitolách žáka informacemi zahlcují. Nejvíce prostoru je věnováno hospodářským, průmyslovým a ekonomickým reformám a společenskému vývoji. Je zde také na několik odstavců popsán rozdíl mezi situací v českých zemích a mezi situací na Slovensku a na Podkarpatské Rusi.

V kapitole, která popisuje léta hospodářské krize, se autoři kromě relativně obsáhlého popisu ekonomických problémů také zmiňují o extremistických hrozbách komunistických i fašistických.¹¹⁴

V kapitole *Kultura v meziválečném Československu* je naprosté minimum dat, což je vzhledem k tematice kapitoly pochopitelné. Autoři přesto zmiňují důležité události, jako založení Slovenského národního divadla nebo například seznamují žáky s existencí Devětsilu.¹¹⁵

V poslední kapitole *Mračna nad Československem* jsou na čtyřech stranách popsány československé problémy od roku 1935, kdy Masaryk opustil prezidentský úřad. Autoři popisují, jak rostly extremistické hrozby a jak nám západní mocnosti, na které

---

¹¹³ Tamtéž, s. 38–42.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 43–51.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 52–55.

jsme spoléhali jako na spojence, nepomohly. Samotné Mnichovské konferenci je věnována půl strana a je popsána poměrně podrobně¹¹⁶

Kapitola	Událost uvedená s konkrétním datem	Událost uvedená pouze s rokem či měsícem	Celkem událostí
Vznik československé republiky	Washingtonská deklarace (18. října 1918), generální stávka (14. října 1918), jednání o podobě samostatného Československa (28. října 1918), Vyhlášení Československé republiky (14. listopadu 1918), Němci v pohraničí se rozhodli připojit k Rakousku (29. října)	Pittsburská dohoda (léto 1918), vznik Národního výboru (léto 1918), Slovensko vojensky obsazeno a definitivně připojeno (prosinec 1918), vojensky obsazena a připojena Podkarpatská Rus (leden 1919), vznik Maďarské republiky rad (březen 1919), vyhlášena Slovenská republika rad (červen 1919), slovenské území osvobozeno československou armádou (léto 1919), definitivně určeny hranice mezi Maďarskem a Slovenskem na versailleské mírové konferenci (1920)	13
Demokratické základy ČSR	Vydána nová ústava ČSR (29. února 1920)	Zrušeny šlechtické tituly (listopad 1918), spojení Moravy a Slezska v jeden celek (1927), první volby do obecních zastupitelstev (červen 1919), volby do Národního shromáždění (duben 1920), ve vládě zasedali i němečtí ministři (od 1926), pozemková reforma (duben 1919)	7
Budování státu	–	Československo řazeno mezi 20 nejvyspělejších zemí na světě (1929), díky pozemkové reformě vznikají malá a střední hospodářství (1919), okolkovány peníze (březen 1919)	3
Společnost, věda, školství, hlavní město	Praha hlavním městem Československa (1. ledna 1922)	Vznik MUNI (leden 1919), Univerzity J. A. Komenského (1919), vznik ČVUT pod tímto názvem (1920), zahájen	7

¹¹⁶ Tamtéž, s. 56–59.

		provoz kbelského letiště (1920), zprovozněno letiště v Ruzyni (1938), Československý rozhlas přesunut na Vinohrady (1932)	
Krize v ČSR a její důsledky	–	Československo zasáhla světová hospodářská krize (1929), 900 000 nezaměstnaných (1933), omezen dovoz obilí z ciziny (1932), přijat kartelový zákon (1933), výroba a nezaměstnanost dosáhly předkrizové úrovně (1938), nacionalistická protičeská hnutí sjednocena v Sudetoněmecké vlastenecké frontě (1933), vznik KSČ (1921), přijaty přísnější zákony na ochranu republiky (1933)	8
Kultura v meziválečném Československu	–	Vznik Slovenského národního divadla (1920), vznik Devětsilu (1920), zánik Devětsilu (1930), úmrtí Karla Čapka (1938)	4
Mračna nad Československem	Masaryk umírá (14. září 1937), vydán manifest <i>Věrní zůstaneme</i> (15. května 1938), vyhlášena částečná mobilizace v Československu (20. května 1938), pokus nacistů ze SdP o násilné převzetí moci (12. září 1938), Chamberlainova schůze s Hitlerem (15. září 1938), Vláda ČSR přijala pod nátlakem Hitlerovy nároky na Sudety (21. září 1938), Hitler rozšířil požadavky o územní nároky Polska a Maďarska (22. září 1938), Mnichovská konference (29. září 1938), přijat Mnichovský diktát (30. září 1938), Hitlerův termín pro předání pohraničí Německu (1. října 1938)	Prezidenta Masaryka nahradil v úřadě Edvard Beneš (1935), vytvořena Henleinova Sudetoněmecká strana (1935), tato strana se stala nejsilnější stranou v Československu (1935), Henlein vystoupil s požadavkem na vytvoření uzavřeného německého území (duben 1938), československá vláda se snažila s Henleinem a Němci jednat o kompromisu (od května 1938), spojenecká smlouva Československa s Francií (1924), uzavřena i spojenecká smlouva se SSSR (1935), Runcimanova mise (léto 1938),	18

Československo 1918–1938; symboly a osobnosti	–	–	–
---	---	---	---

Tabulka č. 22: Události uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 4

V kapitolách *Vznik československé republiky* a *Demokratické základy ČSR* je zmíněno celkem třináct osobností a ve všech případech se jedná o politiky, kteří se podíleli na vzniku Československé republiky nebo byli představiteli politických stran, které byly v prvních letech existence republiky populární. Všichni tito politici jsou představeni i s informací, kdo byli a jaká byla jejich funkce. Všechny tyto informace jsou podány citově nezabarvenou řečí.¹¹⁷

V dalších kapitolách *Budování státu*, *Společnost*, *věda*, *školství*, *hlavní město* a *Krize v ČSR a její důsledky* je jmen mnoho. Vyloženě kladně je popsán Tomáš Baťa, negativně popsáni jsou politici inklinující k fašismu, jako například Konrád Henlein.¹¹⁸

Nejvíce jmen se nachází v kapitole *Kultura v meziválečném Československu*. Autoři v ní představují nejvýznamnější spisovatele a umělce první republiky a ze způsobu, jakým je text napsán, je patrné, že oni sami jejich tvorbu obdivují a tedy hodnotí kladně.¹¹⁹

Poslední kapitola věnovaná analyzovanému období *Mračna nad Československem* popisuje období, které předcházelo rozpadu Československa. Nejvíce prostoru je zde věnováno Konrádu Henleinovi a Adolfu Hitlerovi. Jsou také zmíněni politici, kteří se podíleli na Mnichovské dohodě.¹²⁰

Kapitola	Zmíněné osobnosti	Celkem osobností
Vznik československé republiky	Tomáš Garrigue Masaryk, Woodrow Wilson, Karel Kramář, Alois Rašín, František Soukup, Jiří Stříbrný, Antonín Švehla, Vavro Šrobár	8
Demokratické základy ČSR	František Soukup, Václav Klobučák, Antonín Švehla, Jan Šrámek, Andrej Hlinka	5
Budování státu	Tomáš Baťa, Alojs Rašín	2
Společnost, věda, školství, hlavní město	Tomáš Garrigue Masaryk	1

¹¹⁷ Tamtéž, s. 38–42.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 43–51.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 52–55.

¹²⁰ Tamtéž, s. 56–59.

Krise v ČSR a její důsledky	Konrad Henlein, Radola Gaida, Adolf Hitler, Klement Gottwald,	4
Kultura v meziválečném Československu	Franz Kafka, Vlasta Burian, Oldřich Nový, Karel Čapek, Jiří Voskovec, Jan Werich, Vlastimil Rada, Josef Čapek, Emil Filla, Otto Gutfreund, Vítězslav Nezval, Jaroslav Seifert, Jiří Wolker, Karel Teige, Jaroslav Hašek, Jan Zahradníček, Marie Majerová, Ivan Olbracht, Peter Jilemnický, Konstantin Biebl, Vladislav Vančura, Karel Poláček, Eduard Bass, Ferdinand Peroutka, Tomáš Garrigue Masaryk, Toyen, Jindřich Štýrský, František Muzika, Jindřich Honzl, Jiří Frejka, Vlasta Burian, Jaroslav Ježek, Alois Jirásek	34
Mračna nad Československem	Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš, Konrád Henlein, Adolf Hitler, lord Runciman, Neville Chamberlain, Jan Syrový, Benito Mussolini, Eduard Daladier	9
Československo 1018–1938; symboly a osobnosti	Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš, Milan Rastislav Štefánik, Antonín Švehla, Karel Kramář, Alois Rašín, Václav Jaroslav Klobáček, František Soukup, Jan Šrámek, Jan Syrový, Milan Hodža, Andrej Hlinka, Karel Engliš	12

Tabulka č. 23: Osobnosti uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 4

Osobnost	Kolikrát je zmíněna	Kladně, záporně, neutrálně
Tomáš Garrigue Masaryk	7	K
Karel Kramář	4	N
Alois Rašín	3	N
Woodrow Wilson	2	N
František Soukup	3	N
Jiří Stříbrný	1	N
Antonín Švehla	3	N
Vavro Šrobár	1	N
Václav Klobáček	2	N

Jan Šrámek	2	N
Andrej Hlinka	2	N
Tomáš Baťa	1	K
Konrad Henlein	5	Z
Radola Gaida	1	Z
Adolf Hitler	7	Z
Klement Gottwald	2	Z
Franz Kafka	1	K
Vlasta Burian	1	K
Oldřich Nový	1	K
Karel Čapek	4	K
Jiří Voskovec	2	K
Jan Werich	2	K
Vlastimil Rada	1	K
Josef Čapek	1	K
Emil Filla	1	K
Otto Gutfreund	1	K
Vítězslav Nezval	1	K
Jaroslav Seifert	2	K
Jiří Wolker	2	K
Karel Teige	1	K
Jaroslav Hašek	1	K
Jan Zahradníček	1	K
Marie Majerová	1	K
Ivan Olbracht	1	K
Peter Jilemnický	1	K
Konstantin Biebl	1	K
Vladislav Vančura	1	K
Karel Poláček	1	K
Eduard Bass	1	K
Ferdinand Peroutka	1	K
Toyen	1	K
Jindřich Štýrský	1	K
František Muzika	1	K
Jindřich Honzl	1	K
Jiří Frejka	1	K
E F Burian	1	K
Jaroslav Ježek	2	K
Alois Jirásek	1	K
Edvard Beneš	3	N
Lord Runciman	2	Z
Neville Chamberlain	4	Z
Jan Syrový	3	N
Benito Mussolini	1	Z
Eduard Daladier	1	Z
Milan Rastislav Štefánik	1	N
Milan Hodža	1	N
Karel Engliš	1	N

Tabulka č. 24: Osobnosti uvedené v učebnici č. 4 s hodnocením

Objektivita obsažených informací

V učebnici je z kontextu patrný názor, který autor zastává, tedy kladný vztah k první republice. To obzvláště v tématech, jako je tvorba československých hranic. Ani přesto ale autor nepoužívá expresivní výrazy.

3.3.5 Moderní dějiny – učebnice pro 9. ročník ZŠ (2020)

Základní informace o titulu

DĚJEPIS 9, MODERNÍ DĚJINY, učebnici pro 9. ročník základní školy vydalo roku 2020 nakladatelství Nová škola – DUHA, s.r.o. Autory jsou Mgr. Vladislav Jůza a PhDr. Libor Vykoupil, Ph.D.¹²¹

Učebnice byla napsána v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání a dne 13. ledna 2020 byla schválena MŠMT k zařazení do seznamu učebnic pro vzdělávací obor Dějepis s dobou platnosti šest let. Učebnice tedy může být užívána na českých školách do roku 2026.

V předmluvě adresované učitelům a žákům autoři uvádějí, že učebnice je koncipována přehledně a text je přiměřený věku žáků. Důraz autoři kladou na názornost, srozumitelnost a mezipředmětové vztahy.¹²²

Bibliografický záznam	JŮZA, Vladislav, VYKOUPILO, Libor. <i>Dějepis 9. Moderní dějiny. Učebnice pro 9. ročník základní školy nebo kvartu víceletého gymnázia</i> . Brno: Nová škola – Duha, 2020.
Počet stran	132
Počet stran věnovaných první ČSR	18

Tabulka č. 25: Základní informace o učebnici č. 5

Členění textu

Každá kapitola učebnice (označená římskou číslicí), je rozdělena na další podkapitoly (označené arabskou číslicí). Souvislý text je dále rozdělen do tematických celků. Obsáhlejší tematické celky jsou potom rozděleny na další části. Obsáhlejší témata jsou označena větším nadpisem ve vínové barvě, ty další (v tab. č. 28 jsou tyto uvedeny v závorkách) jsou nadepsány menším oranžovým písmem. Díky tomuto přehlednému rozdělení textu je velice snadné vyhledávání konkrétních informací. Ty nejdůležitější jsou v textu vyznačeny tučně.

Kromě hlavního textu doplňují informace v učebnici tři druhy žlutých rámečků, které mají sice různé odstíny, ale nejsou příliš dobře rozeznatelné. První, světlejší, informuje žáky o zajímavostech z daného období, ve většině případů jsou doplněny

¹²¹ JŮZA, Vladislav, VYKOUPILO, Libor. *Dějepis 9. Moderní dějiny. Učebnice pro 9. ročník základní školy nebo kvartu víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola – Duha, 2020, s. 1.

¹²² Tamtéž, s. 2.

fotkou nebo ilustrací, která souvisí s tématem. Pod obrázky se nachází krátký text, vysvětlující jak daná ilustrace či fotografie souvisí s tématem. Vysvětlivky jsou psány kurzívou, takže není těžké je rozeznat od ostatního textu v rámečku.

Další, tmavší, žluté rámečky obsahují otázky nebo úkoly pro žáky. Nachází se pod každým tematickým celkem a ověřují, zda si žák osvojil vybrané informace z poslední části studijního textu. Úkoly mají žáky přimět k aktivitě. Například k samostatnému vyhledávání informací nebo diskusi. Tyto úkoly jsou vždy v rámečcích po jednom. Otázek může být v rámečku i více.

Třetí a poslední druh žlutých rámečků se nachází na každé stránce pod textem. Obsahuje vždy dvě slova, která jsou obsažena ve studijním textu na dané stránce a jejich překlad do anglického jazyka i s výslovností. Česká výslovnost je v závorce uvedena i u cizích jmen a názvů.

Otázky a úkoly jsou obsaženy také na konci každé kapitoly. Na rozdíl od žlutých rámečků mají tyto modré ověřit žákovu znalost celé kapitoly, nikoliv jen jednoho tematického celku. Po několika kapitolách je vždy jedna strana věnována opakování většího množství dějepisného učiva. Tyto opakovací strany jsou koncipovány jako pracovní list či test skládající se z různých druhů úkolů. Například „*Uved'te alespoň dva příklady změn v Evropě po skončení 1. světové války.*“, „*K daným letopočtům uveďte odpovídající události*“, a řada dalších otevřených i uzavřených otázek, které vybízejí žáka nejen k tomu, aby memoroval fakta, ale k jejich zodpovězení je i nutné, aby si učivo osvojil a pochopil je natolik dobře, aby byl schopen vlastními slovy dějiny interpretovat. Na úplném konci učebnice je závěrečné opakování, které zahrnuje veškeré dějepisné učivo pro 9. ročník.

Na konci každé kapitoly se v modrém rámečku (grafickou podobou odlišného od modrého rámečku s otázkami a úkoly) nachází shrnutí učiva probraného v dané kapitole. Rozsah tohoto tučným písmem psaného textu je poměrně malý. Z pravidla se jedná o jeden odstavec o několika větách.

V knize jsou ve velkém množství obsaženy ilustrace, fotografie, mapy a grafy. Doplnují probírané učivo a u těch, u kterých je to nutné, jsou přidány kurzívou psané vysvětlivky.

Přesné počty tabulek, ilustrací, map, fotografií, grafů a informačních tabulek jsou obsaženy v tabulce č. 26 a č. 27. Názvy kapitol a podkapitol – tematických celků, se nacházejí v tabulce č. 28.

	Počet
Ilustrace	31
Fotografie	44
Mapy	3
Grafy	2

Tabulka č. 26: Počet ilustrací, fotografií, map a grafů v učebnici č. 5

	Počet
Žlutý rámeček – zajímavosti	12
Žlutý rámeček – otázky a úkoly	21
Modrý rámeček – otázky a úkoly	3
Modrý rámeček – shrnutí učiva	3

Tabulka č. 27: Počet informačních rámečků v učebnici č. 5

Oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje

Učebnice je přehledně rozdělená na kapitoly, podkapitoly a další tematické celky, jak bylo již detailně popsáno výše. Oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje, jsou sepsány v tabulce č. 28, přičemž tematické celky menší, vázané na nadřazené téma, jsou zapsány v závorkách.

První čtyři strany jsou věnovány vzniku Československa a jeho prvnímu desetiletí existence, konkrétně 1918–1928. Zabývá se převážně geopolitickou situací, problematikou vzniku československých hranic, hospodářskou situací a reformami. Popis tohoto období je prokládán obrázky, mapami i grafy, takže samotný studijní text je poměrně stručný. Jednomu tématu je věnován většinou odstavec až tři odstavce. Není tedy prostor pro více informací, než je naprostý základ.¹²³

Další tři strany jsou věnovány Československu v období prosperity v 20. letech. Kromě popisu hospodářského rozvoje jsou zde také dvě strany věnovány technickému rozvoji, životnímu stylu, dobové módě, sportu i školství. Tak jako v kapitole předešlé, jsou jednomu tématu věnovány nanejvýš tři odstavce.¹²⁴

Nejobsáhlejší je poslední kapitola, věnovaná meziválečné kultuře, o rozsahu osm stran. První tři strany jsou věnovány malířství a sochařství, přičemž je v knize ukázka díla téměř každého zmíněného umělce. Čtenáři jsou také představeny vůdčí umělecké směry 20. a 30. let 20. století, tedy kubismus a surrealismus.

Další strana je věnována architektuře, konkrétně funkcionalismu a jeho významným představitelům. Dále jsou stručně popsány úpravy areálu Pražského hradu, které v daném období probíhaly.

¹²³ Tamtéž, s. 11–14.

¹²⁴ Tamtéž, s. 15–17.

Na následujících dvou stranách se autoři zabývají divadlem, filmem, hudbou a literaturou, přičemž každému z témat je věnována půlstrana. Opět jsou žakovy předány pouze základní informace, převážně obsahující výčet tehdejších významných umělců.

Další dvě strany jsou věnovány vědě a technice světové i československé. Převážně se jedná o výčet vědců a vynálezů 20. a 30. let, jako jsou polarograf či motocykl.¹²⁵

Poslední dvojstrana je věnována období 30. let v Československu, tedy hospodářské krizi a konci první republiky.¹²⁶

Kapitola	Oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje	Počet stran
Cesta Československa ke státnosti	Vznik republiky (ústava, prezident); politika; státní hranice; vznik Malé dohody, národnostní složení, náboženství, hospodářství (přídělový systém, sociální reformy, pozemková reforma, měnová reforma)	4
Léta prosperity v Československu	Hospodářské dědictví (rozvoj hospodářství, změny v průmyslu, zemědělství, doprava, životní styl, móda, sport, školství)	3
Kultura a věda v Československu mezi 1. a 2. světovou válkou	Malířství (kubismus, surrealismus), sochařství, architektura (funkcionalismus, úpravy a dostavba v areálu Pražského hradu), divadlo, film, hudba, literatura, věda a technika ve světě i v ČSR	8
Československo ve 30. letech 20. století	Soužití Čechů a Němců po 1. světové válce, důsledky světové hospodářské krize, sudetoněmecká strana, vztahy mezi Čechy a Slováky, nový prezident ČSR, mnichovská dohoda	2

Tabulka č. 28: Oblasti dějin, kterým se věnují jednotlivé kapitoly učebnice č. 5

Události a osobnosti, o kterých učebnice pojednává

I když, jak je patrné z textu výše, je tato učebnice na informace přiměřeně bohatá a poučí žáka 9. ročníku o řadě témat z dějin první Československé republiky, byť ne do hloubky, konkrétních jmen a dat historických událostí v ní mnoho nenalezneme.

¹²⁵ Tamtéž, s. 18–25.

¹²⁶ Tamtéž, s. 40–42.

V první kapitole *Cesta Československa ke státnosti* nalezne žák pouze dvě konkrétní data, a to 28. října 1918, kdy vznikl samostatný Československý stát, a 14. listopadu 1918, kdy Národní shromáždění rozhodlo, že Československo bude republikou, která byla tohoto dne vyhlášena. U dalších událostí, o kterých tato kapitola pojednává, se žáci dozvídají pouze roky. Patří sem spojení Moravy se Slezskem v Moravskoslezskou zemi roku 1928.

O ústavě je v učebnici psáno, že její definitivní podoba byla schválena roku 1920 a bylo v ní poprvé zakotveno volební právo i pro ženy a také rovnost všech občanů Československé republiky bez ohledu na jejich národnost. Jeden odstavec je věnován vzniku Malé dohody roku 1921. Velmi stručně jsou popsány důvody jejího vzniku.

Stručně jsou zmíněny i problémy, kterým nová československá vláda čelila při formování státních hranic. Konkrétně, že v Němcích vyvolalo pocit křivdy, když při přebírání moci zasáhla armáda. Také, že na polských hranicích vypukl vojenský konflikt, který skončil rozdělením Těšínska mezi Československo a Polsko, a že při vymezení slovenských hranic došlo ke konfliktu s Maďarskem, do kterého musely zasáhnout i státy Dohody.¹²⁷

V kapitole *Léta prosperity v Československu* autoři pojednávají především o záležitostech každodenního života, jak je již popsáno výše v části práce *Oblasti dějin, kterým se učebnice věnuje*. Tato kapitola učebnice tedy není primárně věnována dějinným milníkům. Přesto je zde uvedeno několik významných událostí i s daty.

V rámci popisu rozkvětu hospodářství po překonání hospodářské krize je v učebnici uvedeno, že v letech 1926 až 1929 patřila Československá republika ke dvaceti nejvyspělejším zemím světa, a že velký rozvoj probíhal ve všech odvětvích průmyslu a v té době také docházelo k elektrifikaci měst a vesnic. Nechybí také zmínka o vysílání rozhlasu, který v Československu fungoval od roku 1923.¹²⁸

V další kapitole věnované meziválečnému Československu se autor věnuje kultuře a vědě. Na stránkách věnovaných malířství a sochařství čtenář nenalezne jiná data než ta v popisných obrázků. Tyto se týkají let, kdy byla probíraná umělecká díla vytvořena. Stejně je tomu i na stránce věnované architektuře, kde jsou zmíněna data výstavby například vily Tugendhat nebo pražského Veletržního paláce a Pražského hradu (V tomto případě se samozřejmě nejedná o výstavbu, ale o úpravy a dostavbu.)

---

¹²⁷ Tamtéž, s. 11–14.

¹²⁸ Tamtéž, s. 15–17.

Na dalších stránkách se autor zabývá divadlem, filmem, hudbou a literaturou. Poslední dvě strany jsou věnovány vědě a technice v Československu i ve světě.¹²⁹

Na poslední dvojstraně jsou popsána 30. léta v Československu. Je zde uvedeno celkem 7 událostí, přičemž jen vyhlášení všeobecné mobilizace je uvedeno s datem. Dále jsou uvedeny události souvisící s hospodářskou krizí a mnichovskou dohodou.¹³⁰

Kapitola	Událost uvedená s konkrétním datem	Událost uvedená pouze s rokem	Celkem událostí
Cesta Československa ke státnosti	Vznik samostatného Československa (28. října 1918), vznik Československé republiky (14. listopadu 1918)	Spojení Moravy se Slezskem v Moravskoslezskou zemi (1928), schválena definitivní podoba ústavy (1920), vznik Malé dohody (1921)	5
Léta prosperity v Československu	–	Československá republika patří ke dvaceti nejvyspělejším zemím světa (1926–1929), začátek vysílání československého rozhlasu (1923)	2
Kultura a věda v Československu mezi 1. a 2. světovou válkou	–	Nobelova cena za chemii pro Fréderica a Irene Joliot-Curie za objev, jak vyrobit radioaktivní prvky (1935), Nobelova cena pro Jaroslava Heyrovského za vynález polarografu (1959), výroba prvního sériově vyráběného letadla u nás (1921), výroba světově proslulého motocyklu Jawa (1929)	4
Československo ve 30. letech 20. století	Vyhlášena všeobecná mobilizace v Československu (23. září 1938), mnichovská konference (29. září 1938)	V USA vypukla hospodářská krize (1929), krize se projevila v Československu (1931), došlo ke znehodnocení koruny (1934), anšlus Rakouska (1938), Masaryk opustil svůj úřad (1935)	7
Otázky a úkoly	–		0
Zajímavosti	–	Doba existence první republiky (1918–1938), založení YMCA (1844,	3

¹²⁹ Tamtéž, s. 18–25.

¹³⁰ Tamtéž, s. 40–42.

		u nás 1921), první animovaný celovečerní film <i>Sněhurka a sedm trpaslíků</i> (1937)	
--	--	---	--

Tabulka č. 29: Události uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 5

Co se osobností týče, jedinou v kapitole věnované vzniku republiky je Tomáš Garrigue Masaryk. Je ale zřejmé, že se předpokládá, že žáci již znají i další osobnosti zahraničního odboje, jelikož se na ně autor ptá v otázkovém rámečku. Tito ale nejsou v kapitole explicitně uvedeni.¹³¹

V další kapitole věnované rokům československé prosperity jsou zmíněni pouze Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner, jakožto zakladatelé Sokola.¹³²

Překvapivý přešvih jmen čeká na čtenáře v kapitole zabývající se kulturou a vědou u nás i ve světě. Všechny československé osobnosti zahrnuté do této kapitoly jsou uvedeny v tabulce č. 30 a je jich celkem 51.

Naprostá většina umělců je jmenována pouze v souvislosti s obdobím, ve kterém tvořili, popřípadě s uměleckým směrem. Tak je tomu i u herců a hudebníků. Učebnice je bohatě obrazově doplněna o obrazy, výtvary či fotografie probíraných umělců. Také vědci jsou pouze jmenováni společně s jejich nejvýznamnějším vynálezem.

Více informací se žák dozvídá pouze o několika nejvýznamnějších prvorepublikových osobnostech. Ani v těchto případech se nejedná o více než několik málo vět. Patří sem Tomáš Garrigue Masaryk, o kterém se autor zmiňuje hned čtyřikrát. Dále jsou třikrát zmíněni Alfons Mucha, Josef Lada, Jan Werich, Jiří Voskovec, Karel Čapek a Jaroslav Hašek.

Řada těchto nejvýznamnějších jmen je zahrnuta i mimo studijní text, tedy do rámečků se zajímavostmi nebo s otázkami a úkoly, ve kterých se po žácích většinou chce, aby diskutovali o díle určitého známého umělce. Například o filmech s Vlastou Burianem, knihách Karla Čapka, písních Jiřího Voskovce a Jana Wericha nebo o umělecké tvorbě Alfonse Muchy či Josefa Lady. Učebnice zmiňuje i několik zahraničních osobností, jako jsou Walt Disney. Ten a další do tabulky zahrnutí nejsou, neboť se netýkají zkoumaného tématu.¹³³

V poslední kapitole věnované období 30. let v Československu je zmíněn Masarykův odchod z funkce a je představen nový prezident Edvard Beneš. Také jsou

¹³¹ Tamtéž, s. 11–14.

¹³² Tamtéž, s. 15–17.

¹³³ Tamtéž, s. 18–25.

v souvislosti s konečnou fází existence první republiky jmenování Adolf Hitler a Konrád Henlein.¹³⁴

Kapitola	Zmíněné osobnosti	Celkem osobností
Cesta Československa ke státnosti	Tomáš Garrigue Masaryk	1
Léta prosperity v Československu	Miroslav Tyrš, Jindřich Fügner,	2
Kultura a věda v Československu mezi 1. a 2. světovou válkou	Alfons Mucha, Vojtěch Sedláček, Otakar Nejedlý, Josef Lada, Max Švabinský, Emil Filla, Václav Špála, Bohumil Kubišta, Josef Čapek, František Kupka, Vincenc Makovský, Josef Šíma, Toyen, Jindřich Štýrský, Otto Gutfreund Bohumil Kafka, Jan Štursa, Otakar Španiel, Adolf Loos, Ludwig Mies van der Rohe, Josip Plečnik, Kamil Hilbert, Josef Suk, Vítězslav Novák, Leoš Janáček, Bohuslav Martinů, R. A. Dvorský, Jaroslav Seifert, Vítězslav Nezval, František Halas, Karel Čapek, Jaroslav Hašek, Franz Kafka, Karel Hilar, Jaroslav Kvapil, Václav Vydra, Eduard Kohout, Zdeněk Štěpánek, Olga Scheinpflugová, Jiří Voskovec, Jan Werich, Hugo Haas, Jaroslav Marvan, Oldřich Nový, Vlasta Burian, Adina Mandlová, Lída Baarová, Jaroslav Heyrovský, František Běhounek, František Janeček	51
Československo ve 30. letech 20. století	Adolf Hitler, Konrád Henlein, Edvard Beneš, Tomáš Garrigue Masaryk	4
Otázky a úkoly	Tomáš Garrigue Masaryk, Jiří Voskovec, Jan Werich, Vlasta Burian, Josef Lada, Alfons Mucha	6
Zajímavosti	Tomáš Garrigue Masaryk, Alfons Mucha, Max Švabinský, Josef Čapek, Josef Lada, Jaroslav Hašek, Otto Wichterle, František Běhounek, Jaroslav Heyrovský, Toyen, Alice Masaryková, Václav M. Havel, Emanuel Rádl	13

Tabulka č. 30: Osobnosti uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 5

¹³⁴ Tamtéž, s. 40–42.

Osobnost	Kolikrát je zmíněna	Kladně, záporně, neutrálně
Tomáš Garrigue Masaryk	5	N
Alfons Mucha	3	N
Miroslav Tyrš	2	N
Jindřich Fügner	2	N
Alice Masaryková	1	N
Václav M. Havel	1	N
Emanuel Rádl	1	N
Otto Wichterle	1	N
Vojtěch Sedláček	1	N
Otakar Nejedlý	1	N
Josef Lada	3	N
Max Švabinský	2	N
Emil Filla	1	N
Václav Špála	1	N
Bohumil Kubišta	1	N
Josef Čapek	2	N
František Kupka	2	N
Josef Šíma	1	N
Vincenc Makovský	1	N
Toyen	2	N
Jindřich Štýrský	2	N
Otto Gutfreund	1	N
Bohumil Kafka	1	N
Jan Štursa	1	N
Otakar Španiel	1	N
Adolf Loos	1	N
Ludwig Mies van der Rohe	1	N
Josip Plečnik	1	N
Kamil Hilbert	1	N
Josef Suk	1	N
Vítězslav Novák	1	N
Leoš Janáček	2	N
Bohuslav Martinů	1	N
R. A. Dvorský	1	N
Jaroslav Seifert	2	N
Vítězslav Nezval	1	N
František Halas	1	N
Karel Čapek	3	N
Jaroslav Hašek	3	N
Franz Kafka	1	N
Karel Hilar	1	N
Jaroslav Kvapil	1	N
Václav Vydra	1	N
Eduard Kohout	1	N
Zdeněk Štěpánek	1	N
Olga Scheinpflugová	1	N
Jiří Voskovec	3	N
Jan Werich	3	N
Hugo Haas	1	N
Jaroslav Marvan	1	N
Oldřich Nový	1	N
Vlasta Burian	2	N
Adina Mandlová	1	N
Jaroslav Heyrovský	2	N
František Běhounek	2	N
František Janeček	1	N
Edvard Beneš	3	N

Adolf Hitler	4	Z
Konrád Henlein	1	Z

Tabulka č. 31: Osobnosti uvedené v učebnici č. 5 s hodnocením

Objektivita obsažených informací

Autoři učebnice se striktně drží spisovného a neutrálního jazyka bez expresivity a patrné persvaze. Učebnice nevynáší soudy a obsažená témata jsou, alespoň z pohledu dnešní historiografie, podána objektivně a poměrně stručně a jasně. Není tedy mnoho prostoru na to, aby čtenář učivo interpretoval po svém.

Je ale patrné, že část studijního textu věnovaná československé politice je dosti stručná, vyhýbá se kontroverzním tématům. Například problematika formování československých hranic a národnostních menšin je popsána velmi stručně a opatrně.

4. Výsledky analýzy

V následující kapitole jsou shrnuty poznatky získané z analýzy učebnic popsané v kapitole č. 3. a je provedena komparace jednotlivých analyzovaných knih. Obsah komparace přímo vychází z obsahu kapitoly č. 3.

Aby byly výsledky analýzy přehlednější, jsou nazývány nikoliv celými názvy, ale čísly 1–5, jak je uvedeno v tabulce č. 32

Celý název učebnice a rok vydání	Označení pro komparaci
Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních – díl III. (1923)	1
Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy (1963)	2
Dějepis pro 7. ročník základní školy – 2. díl (1982)	3
Dějiny moderní doby, 1. díl – učebnice pro ZŠ (2004)	4
Moderní dějiny – učebnice pro 9. ročník ZŠ (2020)	5

Tabulka č. 32: Názvy všech analyzovaných učebnic

4.1 Členění textu a jeho celková náročnost

Učebnice č. 1 je jako jediná z analyzovaných učebnic věnována středoškolákům. I z tohoto důvodu není doplněna obrázky, mapami nebo jinak. Vzhledem spíše připomíná vysokoškolská skripta nižší náročnosti. Všechny ostatní učebnice jsou v tomto ohledu celkem podobné a obsahují obrázkový doprovod a v místech, kde je to vhodné, také doplnění textu mapami či grafy.

Každá z dalších učebnic také obsahuje shrnutí a kromě učebnice č. 4 také otázky a úkoly ověřující, zda žák látku pochopil. Rozdíl mezi otázkami a úkoly v učebnicích č. 2 a 3 a mezi učebnicí č. 5 je ovšem ten, že u nejnovější zmíněné se od žáků očekává, že budou schopni odpovědi vyhledávat i mimo učebnici nebo že budou o odpovědích přemýšlet a diskutovat. V učebnicích z období komunismu jsou na všechny otázky jednoznačné odpovědi, které čtenář najde v textu.

Členění textu je podobně nekomplikované u všech učebnic, kromě učebnice č. 5. V titulech č. 2–4 se autoři snaží o to, aby byla učebnice pro žáky přehledná a čtivá. U každé z knih je rozdělení textu řešeno jinak (viz analýzy jednotlivých učebnic), ale

rozdíly nejsou zásadní. S mnohem komplikovanějším systémem přichází učebnice č. 5. Souvislý text zde doplňuje několik druhů informačních rámečků a čtenář může mít místy pocit, že učebnice nestojí na samotném učebním textu, ale na otázkách, úkolech nebo zajímavostech.

Co se množství informací týče, je zajímavá podobnost mezi změnami, které byly provedeny u komunistických a porevolučních titulů. Učebnice č. 2 je vcelku obsáhlá a nabitá informacemi. Stylem, jakým je napsána, se blíží beletrii. Literaturu faktu pouze připomíná. V normalizační učebnici č. 3 jsou některé informace podány zkráceně a některé odstraněny. Náročnost je tedy nižší a autoři se zjevně také snažili omezit epičnost vyprávění a držet se formálnějšího vyjadřování.

Stejný trend je patrný i u porevolučních titulů. Učebnice č. 4 je na množství informací bezkonkurenčně nejnáročnější přesto, že i ty další jsou určeny pro podobně staré děti. Učebnice č. 5 je výrazně zjednodušená, v některých částech snad až příliš.

Logicky lze tuto podobnost vysvětlit tím, že v 50. i v 90. letech se měnily politické systémy a s nimi se měnilo i školství. Autoři tedy stáli před nelehkým úkolem zpracovat učební materiály zcela odlišně, než bylo zvykem dříve. Po několika letech užívání učebnic ve školách se projevily jejich nedostatky. Také tak se v průběhu několika porevolučních let uklidnila společenská situace. Nové učebnice byly tak v obou případech zpracovány s tím, že autoři (respektive orgány učební materiály schvalující) již věděli, co v učebnicích starších nebylo ideální. Také obsah upravili tak, jak se měnil dobový pohled na určité osobnosti a události.

4.2 Oblasti dějin, kterým se učebnice věnují

Kategorie v tabulce č. 33 jsou určeny tak, aby obsáhly veškerý obsah analyzovaných kapitol. U každé učebnice je určeno, zda se tématům do dané kategorie spadajícím věnuje podrobně (poskytuje žákům víc, než jen základní informace), stručně (poskytuje základní informace), nebo okrajově (pouze daná témata zmiňuje v rámci kontextu, jinak jim nepřikládá význam).

Učebnice č.	Politika	Ekonomika a průmysl	Národnostní menšiny	Každodennost a životní styl	Věda a kultura
1	Ano, podrobně	Ano, okrajově	Ano, okrajově	Ne	Ne
2	Ano, podrobně	Ano, podrobně	Ano, podrobně	Ano, podrobně	Ano, podrobně

3	Ano, podrobně	Ano, podrobně	Ano, podrobně	Ano, podrobně	Ano, podrobně
4	Ano, podrobně	Ano, podrobně	Ano, podrobně	Ano, podrobně	Ano, podrobně
5	Ano, stručně	Ano, stručně	Ano, okrajově	Ano, podrobně	Ano, podrobně

Tabulka č. 33: Shrnutí dat o událostech ve všech analyzovaných učebnicích

V učebnici č. 1 je rozebírána pouze situace na evropské politické scéně a jen velice stručně se autor zmiňuje i o ekonomické situaci a reformách, které přinesli noví českoslovenští politici. Jelikož byla kniha vydána na počátku 20. let 20. století, stojí tak trochu mimo tuto komparaci.

Obě knihy z období socialismu jsou obsahově velmi podobné a obě pracují s motivem zákonitosti dějinného vývoje. Tedy představují myšlenku, že všechny obsažené události, i ty nesouvisející s dělnickým hnutím, měly vést k nevyhnutelnému komunistickému převratu. V tabulce č. 33 je sice napsáno, že se politickými dějinami, ekonomikou a průmyslem zabývají podrobně. To by ale bylo bez vysvětlení zavádějící sdělení. Podrobně totiž autoři píšou o politických dějinách dělnického hnutí a KSČ. Politické dějiny Československa jsou zmiňovány jen velmi stručně a autory učebnic č. 2 i č. 3 jsou vnímány a popisovány negativně. Stejně tak jsou ekonomické i další reformy a celková ekonomická situace meziválečného Československa popisovány jen v případě, že dané informace nějak souvisí s dělníky, rolníky a jejich špatnou životní situací.

Zcela opačný přístup k československým dějinám nepřekvapivě zvolili autoři porevolučních učebnic. V učebnici č. 4 se čtenář setkává s velmi obsáhlým popisem situace na politické scéně první republiky. Je zde také popsáno více politických událostí, než v kterékoliv další z analyzovaných knih. Tato učebnice se v době jejího užívání ve školách mohla zdát jako příliš náročná. To by bylo logickým vysvětlením pro to, že dnešní dějepisné učebnice, jako učebnice č. 5, která je stále v aktivním užívání, výklad o politice, ekonomice a průmyslu zjednodušují a může se zdát, že i upozadují. Podobně, jako tomu je v učebnicích č. 2 a č. 3, je výklad politických dějin první republiky v učebnici č. 5 zredukován pouze na nutné minimum.

Jelikož byla první Československá republika mnohonárodnostním státem, přinášelo soužití Čechů, Slováků, Němců, Rusínů a dalších národností řadu těžkostí. Už samotné vytváření a upevňování československých hranic byl proces, který se neobešel bez zásahu vojáků a s jehož výsledky nebyli všichni spokojeni. V učebnici č. 1 jsou stručně zmíněny události připojení jednotlivých území k Československu, ale pouze jako holý fakt, bez jakéhokoliv citového zabarvení.

Opačně národnostní situaci vnímají autoři učebnic č. 2 a 3, kteří věnují problematice určování hranic a národnostních menšin v obou značný prostor, přičemž učebnice č. 2 popisuje situaci obsáhleji. Společný je pohled, že připojení Slovenská a Zakarpatské Ukrajiny (pojem Podkarpatská Rus nepoužívají), bylo vůlí vykořisťovatelů. Slovinci by raději žili ve státním zřízení, jako byla Slovenská republika rad a Ukrajinci, respektive Rusíni, by raději byli součástí Sovětského svazu socialistických republik.

Učebnice č. 4 vnímá tuto problematiku přesně naopak. Autoři se netají svým kladným postojem k analyzovanému období. Nevyjadřují svůj názor (respektive názor v dobové společnosti přijatelný a žádoucí) tak explicitně, jako autoři předrevolučních titulů, ale je z jejich vyjadřování přesto patrný. Všechna opatření, která vláda v prvních letech vykonala, považují za nutná pro to, aby byly udrženy hranice státu. Učebnice č. 5 zmiňuje celou tuto problematiku jen velice stručně a autoři se zjevně snaží o korektní podání potencionálně kontroverzního tématu.

Kromě učebnice č. 1 je ve všech učebnicích věnován značný prostor meziválečné společnosti a dobovému životnímu stylu. Je to pochopitelné, například i z toho důvodu, že žáky základních škol zákonitě zajímají takovéto informace více, než jména politiků a data, která se musí učit nazpaměť. Není překvapivým faktem, že autoři předrevolučních a porevolučních učebnic nahlíželi na prvorepublikovou společnost z jiných stran.

V učebnicích č. 2 a 3 je kladen důraz na technický vývoj společnosti a na životní podmínky pracujícího lidu. Obzvláště v učebnici č. 2 jsou podmínky, v jakých chudí lidé žili v době hospodářské krize, vykresleny až naturalisticky. Oba tituly také vyzdvihují československou národní povahu.

Učebnice č. 4 a 5 se také, stejně jako učebnice předrevoluční, věnují technickému pokroku. Tam ale podobnosti končí. V učebnici č. 4 je sice zmíněno, že v 30. letech žila kvůli hospodářské krizi řada lidí v chudobě, ale spíše, než těžký život lidí v té době, naopak autoři vyzdvihují fakt, že díky novému politickému zřízení mohla vzniknout třetí třída a „nůžky“ mezi bohatými a chudými lidmi nebyly rozevřené tak, jako v jiných zemích. Tady se předrevoluční a porevoluční učebnice rozcházejí zcela, neboť v předrevolučních učebnicích bylo popsáno, že dobře se žilo jen několika málo jedincům, kteří svou životní úroveň udržovali vykořisťováním většiny. Ve všech čtyřech učebnicích je ale téma každodenního života považováno za důležité, byť je odlišně pojato.

Podobně tak je ve všech (kromě 1) učebnicích věnováno několik stran vědě a kultuře. Pro všechny čtyři učebnice platí, že nejvíce jmen významných osobností je

uvedeno právě v kapitolách věnovaných meziválečné kultuře a v menší míře také vědě. U učebnic č. 2 a 3 je jich 55 a 39. U učebnic 4 a 5 je zmíněných osobností 34 a 54. Ze všech čtyř knih je zřejmé, v jakém období byly napsány. Jako v jediné oblasti ale není dobový světonázor autorů tak zjevný, jako například u politických dějin. Událostí je v těchto kapitolách také pomálu a často jsou podobné. Například takové zakládání divadel je téma, které není pro politickou ideologii závadné a tak se nachází v učebnicích před i porevolučních.

U titulů z období socialismu se projevuje trend, který byl popsán již dříve, a to úbytek informací. U starší z učebnic je jmenována řada sovětských spisovatelů a umělců. Ti v normalizační učebnici již takový prostor nemají. Na rozdíl od porevolučních učebnic je v nich také zmíněno mnohem více slovenských osobností. Ti zůstali autory nejnovějších učebnic opomenuti. To je na jednu stranu pochopitelné, protože předrevoluční učebnice byly československé, nikoliv jen české, a vzhledem k zákonu o jednotné škole probírali stejné učivo žáci v českých i slovenských částech země. Tak tomu již není. Na druhou stranu se zdá, že tvůrci nejnovějších učebnic pozapomněli na to, že součástí československé meziválečné kulturní scény nebyli jen Češi, a to je škoda.

U porevolučních učebnic se v této oblasti dějin trend ubývajícími informací nepotvrzuje, ba naopak. Z toho lze vyvodit, že tvůrci nejnovější učebnice přenesli „těžiště“ z politických dějin na dějiny kultury, vědy a každodenního života Čechoslováků. V učebnici č. 5 je také velký prostor dán filmovým umělcům a vůbec meziválečnému filmu, než je tomu u učebnic starších.

Je zajímavé, že řada autorů a umělců je jmenována v každé ze čtyř učebnic a ve všech jsou zmíněni kladně. Například František Halas, Jaroslav Hašek, Jan Werich nebo Jiří Voskovec jsou osobnosti obdivované stále tak, jak byly dříve. Více překvapivé je kladné vyličení Karla Čapka v předrevolučních učebnicích. O jeho životě se zde samozřejmě čtenáři nic nedozvídají, je ale vyzdvihován jeho protifašistický postoj v dílech jako jsou *Matka* nebo *Bílá nemoc*.

4.3 Události a osobnosti, kterým se učebnice věnují

V této kapitole práce budou komparovány pohledy na jednotlivá období dějin první Československé republiky poskytnuté v jednotlivých analyzovaných učebnicích. V tabulkách č. 34, 35 se nachází komparace celkového počtu událostí a osobností

v jednotlivých učebnicích. Tyto tabulky slouží pro lepší přehled o množství učiva v jednotlivých učebnicích. Komparace toho, jak autoři jednotlivých učebnic pohlíží na období první republiky, je níže rozdělena na čtyři části (Vznik samostatného Československa roku 1918, 20. léta v Československu, 30. léta v Československu, Zánik samostatného Československa roku 1938) kvůli přehlednosti údajů.

Učebnice č.	Události uvedené s konkrétním datem	Události uvedené pouze s rokem či měsícem	Celkem uvedených událostí
1	5	5	10
2	15	48	63
3	18	33	51
4	17	43	60
5	4	17	21

Tabulka č. 34: Shrnutí dat o událostech ve všech analyzovaných učebnicích

Učebnice č.	Celkem uvedených osobností
1	10
2	83
3	62
4	57
5	59

Tabulka č. 34: Shrnutí dat o osobnostech ve všech analyzovaných učebnicích

4.3.1 Vznik samostatného Československa roku 1918

V učebnici č. 1 je vznik samostatné Československé republiky popsán jako zásadní krok k moderní společnosti. Autor mapuje události od uznání Národní rady západními mocnostmi po vyhlášení samostatnosti. Věnuje se i prvním rokům fungování státu. Jsou zmíněni důležití politici, kteří se u vzniku Československé republiky angažovali a také významné dokumenty, které byly v tomto období podepsány. Politické dějiny jsou tedy do počátku 20. let, lety autorovy současnosti, popsány poměrně podrobně. Pravděpodobně pro to, že se jedná o tehdy nejaktuálnější kapitolu v analyzované dějepisné učebnici, popisující v národních dějinách velké události, tedy je autorem popsána jako velmi významná. Také se jedná o učebnici středoškolskou, které zpravidla obsahují více informací než učebnice určené pro školy základní.

Na druhou stranu, poslednímu řečenému se rozhodně vymyká učebnice č. 4, která popisuje okolnosti vzniku samostatné Československé republiky podobně podrobně, jako středoškolská učebnice č. 1. A to přes to, že je určena pro 9. ročník základních škol. První roky existence první republiky jsou v učebnici č. 4 dokonce popsány podrobněji, stejně tak je zde podrobněji popsáno utváření československých hranic, které je v učebnici č. 1

popsáno velmi stručně. Tyto dvě analyzované knihy jsou na informace k danému období nejbohatší.

Zcela jinak se na události roku 1918 dívají učebnice č. 2 a 3. Události okolo vzniku samostatného Československa, které jsou u učebnic č. 1 a 4 ústředním tématem, jsou zde zmiňovány pouze okrajově. Obě tyto učebnice dávají vznik Československé republiky do přímé souvislosti s velkou říjnovou socialistickou revolucí. Dle jejich narativu inspirovala odvaha Rusů pracující Čechy (a další národnosti též) k demonstracím a stávkám, jimiž bojovali proti monarchii. Vláda byla dle jejich narativu Masarykem a lidmi kolem něj pouze ukradena z rukou lidu. Všechny čtyři výše zmíněné učebnice přesto, že události roku 1918 popisují odlišně, ze zcela jiného úhlu pohledu a jiným způsobem, se shodují na tom, že se dle jejich autorů jedná o události významné a je jim ve všech výše zmíněných učebnicích věnován podobný několikastránkový prostor.

V tomto ohledu se poněkud vymyká učebnice č. 5. Ta sice věnuje vzniku Československa čtyři strany, ty jsou ovšem z velké části tvořeny obrázky. Studijní text je velice stručný a krátký. Jmenovaných událostí a osobností je zde mnohem méně než v učebnici č. 4, která je učebnici č. 5 rokem vydání nejbližší a dala by se tedy očekávat podobnost mezi jejich obsahem. Ta zde zajisté je. V nejnovější učebnici je popsáno, jak Československo vzniklo a jak vypadalo v prvních letech své existence. Jen s minimem dat, jmen a detailů.

4.3.2 20. léta v Československu

Učebnice č. 1 se zabývá pouze vznikem Československé republiky a prvními roky její existence. Dále tedy budou v této práci analyzovány pouze další čtyři tituly. Období dvacátých let bylo v Československu poměrně mírné, průmyslu a ekonomice se dařilo. V učebnicích č. 2 a 3 je, pravděpodobně i z tohoto důvodu, toto desetiletí popsáno poměrně stručně. V obou těchto učebnicích je nejobsáhleji popsaným tématem založení KSČ. Dále se obě učebnice věnují špatné situaci na Slovensku, které nebylo tak hospodářsky ani ekonomicky vyspělé. Počátek dvacátých let je v obou učebnicích popisován jako období poválečné krize. Druhá polovina dvacátých let je v učebnici č. 3 popsána jako období upevňování moci kapitalistů a jsou zde stručně shrnuty i politické dějiny Československa v tom období. To je změna oproti učebnici č. 2, která se opravdu obsáhle věnuje nejružnějším demonstracím, stávkám a rozvoji dělnického hnutí. Tento

element není v učebnici č. 3 vypuštěn, ale rozhodně zestručněn. V učebnici č. 2 jsou také navíc informace o rozvoji československé společnosti ve dvacátých letech.

Polistopadové tituly č. 4 a 5 naopak věnují tomuto období opravdu velký prostor. V učebnici č. 4 je většina kapitoly věnována hospodářským, průmyslovým a ekonomickým reformám. V učebnici č. 4 je také poměrně podrobně popsána rozdílná hospodářská situace na českém, slovenském a rusínském území. V učebnici č. 5 jsou tyto informace oproti starší učebnici zestručněny, kromě informací ohledně hospodářského rozkvětu a společnosti. Těm je v učebnici věnováno více prostoru.

Porevoluční učebnice č. 4 pojednává i o tomto období poměrně obsáhle.

4.3.3 30. léta v Československu

Na období třicátých let je kladen velký důraz v učebnicích č. 2, 3 i 4. Převážně se všechny zabývají celosvětovou hospodářskou krizí, která zasáhla i Československou republiku a také zmiňují extremistické skupiny, které ohrožovaly demokracii čím dál tím více. Učebnice č. 5 neobsahuje samostatnou kapitolu, která by se komplikovanou situací té doby zabývala. O hospodářské krizi zde není zmínka a nacistická hrozba, která samozřejmě zcela opomenuta není, je zmíněna až v části, která se věnuje rozpadu republiky. Celému období 30. let jsou věnovány pouze dvě strany, které začínají informacemi o hospodářské krizi a končí mnichovskou dohodou. Informací je zde ta toto téma méně, než v ostatních učebnicích.

Autoři učebnic č. 2 a 3 pohlíží na toto období stejně, zpracování je ovšem jiné. Titul č. 2 je mnohem obsáhlejší. V kapitolách věnovaných hospodářské krizi zmiňují autoři velké množství nejrůznějších demonstrací a stávek. Ty dávají do přímé souvislosti se zhoršující se životní úrovní pracujících občanů, proti kterým vláda pořádala represivní opatření, místo reálné pomoci. Vysvětlují také ekonomické projevy krize. Učebnice č. 3 se opět nese ve stejném duchu, ale informace jsou značně omezeny. Konkrétních dat i osobností je zde uvedeno méně. Tematicky se obě knihy liší jen naprosto minimálně.

Učebnice č. 4 samozřejmě již nepohlíží na krizi socialistickou optikou. Její autoři ale také popisují dopady krize na obyvatelstvo. Co je zde oproti předešlým učebnicím navíc, je popis způsobů, jakými se vláda snažila špatnou ekonomickou situaci řešit. Tak jako v předešlých analyzovaných knihách se autoři také zmiňují o rostoucí hrozbě nacismu v polovině třicátých let. Na rozdíl od učebnic č. 2 a 3 ale k extremistickým skupinám řadí také komunisty.

4.3.4 Zánik samostatného Československa roku 1938

Sílicí hrozba nacismu v druhé polovině 30. let je ústředním tématem kapitol věnovaných tomuto období ve všech analyzovaných učebnicích. Dokonce i v předrevolučních titulech je kritika takzvané buržoazní Československé vlády menší, nežli v předchozích kapitolách. Učebnice č. 2 a 3 nejsou, pokud jde o období rozpadu republiky, příliš bohaté na jména a události. Spíše se jedná o faktografický základ. Tematicky se věnují úspěchu fašistických stran na slovenském a německém území v Československu. Autoři obou knih poukazují na nutnost bojovat s extremistickými silami. KSČ a pracující lid vykreslují jako jedinou skupinu obyvatel, kteří doopravdy chtěli Československo zachránit, ale nedostalo se jim příležitosti bojovat. V obou učebnicích je Mnichovská dohoda otevřeně popsána jako důsledek zrady západních mocností a zbabělosti českých politiků v čele s Edvardem Benešem. Sovětský svaz je popsán jako jediný opravdový spojenec a autoři učebnic nezpochybňují, že by bojujícím Čechoslovákům poslal pomocné síly. U této kapitoly československých dějin není tak velký rozdíl mezi množstvím informací v učebnici č. 2 a č. 3 a obsah tedy není tolik zredukován.

Učebnice č. 4 a č. 5 jsou, na druhou stranu, velice rozdílné. V starším porevolučním titulu jsou kapitoly věnované okolnostem rozpadu Československa převážně politické. Podrobněji jsou popsány změny a události na československé politické scéně i ve světě a jsou tak vysvětleny okolnosti, které předcházely Mnichovské konferenci a jejím následkům. Nejnovější analyzovaná učebnice nevěnuje rozpadu Československa ani samostatnou kapitolu a celou situaci popisuje na několika odstavcích.

4.4 Objektivita obsažených informací

Objektivita je velice relativní slovo. Snahou této komparace ovšem není srovnávání názoru prezentovaného v učebnici s názorem autorským. Spíše se zaměřuje na to, zda informace podávané v učebnici působí na čtenáře způsobem, který by se dal považovat za ovlivňující. Cílem této komparace je vyhodnotit, jakého způsobu předání učiva a jakých jazykových prostředků autoři v učebnicích použili.

Z obsahu učebnice č. 1 je zřejmé, že první republiku oslavuje. Vzhledem k roku vydání, 1923, není divu. Prezident Masaryk je autorem častován několika kladně vyznívajících označeními, je ale jediný. Autor, přestože averze k bývalé habsburské

monarchii je z kontextu patrná, neklesl k explicitnímu urážení politických odpůrců první republiky. Autor ale také, kromě obdivu k prezidentu Masarykovi, vyzdvihuje důležitost vlastenectví a národního cítění.

Zcela opačný přístup volí autoři učebnic č. 2 a 3. Zejména v první uvedené učebnici, napsané počátkem 60. let, se autoři ani nesnaží působit nezaujatě. Velice explicitně pomocí zvoleného slovníku i způsobu vyprávění předávají čtenářům převážně dějiny dělnického hnutí a v menší míře dějiny československé. Učebnice č. 3 nahlíží na dějiny ze stejného úhlu pohledu. V učebním textu ale už není patrná taková bojovnost revoluční doby. Autoři jsou střídmější v užívání expresiv a často se drží v té době nekonfliktních témat, jako jsou četné sjezdy KSČ a jejich programy.

Autoři polistopadové učebnice č. 4 zaujmají podobný postoj jako autor učebnice č. 1. Jejich názor je z vyznění textu zřejmý, ale nedochází na vyloženě explicitní negativní výroky, jako u učebnic č. 2 a 3. Tomu napomáhá to, že autoři učebnice č. 4 se věnují převážně dějinám československým a jejich politikům a konkrétní strany či názorové skupiny jsou pouze stručně zmiňovány. Naopak u předrevolučních učebnic jdou dějiny komunistů a dějiny Československa ruku v ruce a téma boje je v narativu, který nastolili jejich autoři, nevyhnutelné.

Autoři učebnice č. 5 napsali knihu, která se jako jediná z analyzovaných učebnic zdá být opravdu, co se obsahu i způsobu vyjadřování týče, nestranná a drží se informování o tom „*co se stalo a kdy*“. Autoři v učebnici nevnášají soudy a neužívají expresivních výrazů.

Závěr

Tato bakalářská práce nabídla komparaci pěti dějepisných učebnic, konkrétně jejich kapitol, které popisují dění v Československé republice v letech 1918–1938. Na úvod bylo poskytnuto seznámení se školstvím, především výukou dějepisu, v letech 1918–2023. Poté následoval náhled do nejdůležitějších událostí a zajímavostí z období první republiky. Tato část práce poskytla čtenáři teoretický základ, který mohl napomoci při čtení kapitol následujících.

Třetí a čtvrtá kapitola představují jádro této bakalářské práce. V nich byla nejdříve postupně provedena podrobná analýza obsahu kapitol věnujících se první republice u pěti vybraných dějepisných učebnic z let 1923–2020. Pro následující komparaci byly zvoleny čtyři zkoumané kategorie, které si dohromady kladly za cíl komplexně popsat obsah každé zkoumané kapitoly. Postupně bylo u každé učebnice zkoumáno nejprve členění textu, poté oblasti dějin, kterým se učebnice v rámci první republiky věnuje, události a osobnosti, o kterých pojednává, nakonec byla na základě analýzy použitých jazykových prostředků zkoumána objektivita učebního textu.

Mezi učebnicemi bylo několik zajímavých podobností. Knihy z let 1923, 2004 a 2020 nabízejí stejný úhel pohledu na období první republiky, kterou hodnotí poměrně nekriticky. Zcela opačný pohled, nepřekvapivě, nabízejí učebnice z let 1963 a 1982, které se naopak, v duchu ideologie marxismu-leninismu, proti politickému zřízení první republiky otevřeně vymezují. Překvapivější je podobnost mezi učebnicemi z let 1963 a 2004. Představují dvě nejobsáhlejší učebnice a stejně tak představují obě jedny z prvních dějepisných učebnic, které vznikly po politických převratech v letech 1948 a 1989. Jsou tedy jakýmsi „náčrtem“ toho, jak měly dějepisné učebnice v novém politickém zřízení vypadat. U obou jejich „následovnic“ z let 1982 a 2020 je patrné zmenšení objemu učiva a také jsou viditelné změny v užitých jazykových prostředcích.

V první zkoumané kategorii, členění textu, je jediným výrazně vybočujícím titulem nejstarší učebnice, která zcela postrádá ilustrace nebo fotografie. Další knihy jsou si, přes obsahovou rozdílnost, po grafické stránce, podobné, byť nejsou zcela stejné. Všechny obsahují množství ilustrací, fotografií nebo také grafů a map. Nejnovější učebnice obsahuje kromě výše uvedeného také několik druhů informačních rámečků.

Ve druhé zkoumané kategorii dochází k několika zjištěním, především k tomu, že zatímco těžiště starších učebnic se nachází v dějinách politických, nejnovější titul ho přesouvá k dějinám každodennosti, vědy a kultury, přičemž informace o politice se

mohou zdát upozaděny. Zajímavý je také motiv zákonitosti dějinného vývoje, který je společný pro učebnice z let 1963 a 1982.

Třetí zkoumaná kategorie nabízí pohled na to, kolik prostoru je v jednotlivých učebnicích věnováno osobnostem a událostem spojených se vznikem první republiky, obdobím 20. a 30. let a zánikem první republiky, který byl způsoben mnichovským diktátem. Přináší zjištění, že učebnice z období komunismu se věnují převážně dějinám dělnického hnutí a z československé historie vybírají pouze události, či pouhé střípky z nich, které vyhovují marxisticko-leninistickému narativu. Naopak polistopadové učebnice mají ambice popsat politické i kulturní dějiny československého státu komplexně, což v titulu z roku 2004 vede k velmi velkému množství informací určených k memorování a u nejnovější učebnice naopak k přílišné stručnosti a povrchnosti.

Poslední kategorie se zabývá objektivitou obsažených informací. Jelikož je slovo objektivita pojem relativní, cílem analýzy a následné komparace bylo zjistit, nakolik používají expresivní slovník, či větné konstrukty, které se dají považovat za ovlivňující. Dochází k zjištění, že jednoznačně nejvíce se snaží ovlivnit své čtenáře autoři učebnice z roku 1963, kteří, jak užíváním expresiv, tak strukturou studijního textu, prezentují učebnici, která má silně beletristické rysy. Další zjištění je, že napsat učebnici, který je pozitivistický a tedy vyhýbající se vlastím názorům a soudům, není snadné. Nejblíže se tomuto přiblížili autoři nejnovějšího titulu. Zde je ale nestrannost vykoupena přílišnou stručností textu.

Analýza a následná komparace obsažena v této bakalářské práci přinesla řadu zjištění, z nichž některá jsou nepřekvapivá, například týkající se ideologičnosti učebnic. Řada zjištění je ovšem zajímavá, nacházející společné rysy i odlišnosti v učebnicích na místech, na kterých by je čtenář neočekával.

Seznam pramenů a literatury

Učebnice dějepisu

TRAUB, Hugo. *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních, díl 3. Nový věk (od roku 1648 až po naše časy)*. Brno: A. Píša, 1923.

BARTOŠEK, Karel. *Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy*. Praha: SPN, 1963.

DOHNAL, Miloň; JÍLEK, Tomáš; BUTVINOVÁ, Marta. *Dějepis pro 7. ročník základní školy – 2. díl*. Praha: SPN, 1982.

PEČENKA, Marek; AUGUSTA, Pavel; HONZÁK, František; LUŇÁK, Petr. *Dějiny moderní doby, 1. díl – učebnice pro ZŠ*. Praha: SPL – Práce, 1999.

JŮZA, Vladislav; VYKOUPILOV, Libor. *Dějepis 9. Moderní dějiny. Učebnice pro 9. ročník základní školy nebo kvartu víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola – Duha, 2020.

Literatura

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918–1938), Díl první, Vznik budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha: Libri, 2003.

JIREČEK, Miroslav. *Vývoj vyučovacího předmětu dějepis v letech 1918–2013*. Brno: Masarykova univerzita 2014.

JULÍNEK, Stanislav a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2008.

BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země koruny české*. Praha: Paseka, 1992.

GALÍK, Josef a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátku do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994.

KNECHT, Petr; JANÍK, Tomáš a kol. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008.

MAŇÁK, Josef a kol. *Kapitoly z metodologie pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1994.

GALL, Meredith D.; GALL, Joyce P.; BORG, Walter R. *Educational research: An introduction*. New York: Longman publishing, 2003.

ČAPEK, Vratislav a kolektiv. *Didaktika dějepisu I*. Praha: SPN, 1985.

BARTOŠ, Josef; TRAPL, Miloš. *Československo 1918–1938*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001.

KNEBLOVÁ, Hana. *Život za první republiky*. Praha: Euromedia Group, 2023.

PEKAŘ, Josef. *Dějiny československé*. Praha: Akropolis, 1991.

Internetové zdroje

ČINÁTL, Kamil. *Učebnice dějepisu – historický kontext*. Ústav pro studium totalitních režimů. [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologickyx-textu/ucebnice-dejepisu/ucebnice-dejepisu-historicky-kontext/>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2021. [online]. [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Dějepis v 21. století. Úvod. [online]. [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.dejepis21.cz/dejepis-v-21-stoleti>

Dějepis plus. O projektu. [online]. [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://dejepisplus.npi.cz/o-projektu/>

Český statistický úřad. Obyvatelstvo, volby. *Politické strany první republiky v českých zemích*. [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008k04.pdf/0c84e6ac-6ee2-4fcc-9523-bb7e4d7e0548?version=1.0>

Český statistický úřad. Století statistiky. *Čechoslovakismus, klíč k národnostní struktuře nového státu*. [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/cechoslovakismus-klic-k-narodnostni-strukture-noveho-statu>

Ministerstvo zahraničních věcí. *Politika československých vlád vůči národnostním menšinám 1918–1938*. 2010. [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/637455/nar_mens_monogr_20_stran.pdf

Seznam příloh a tabulek

Seznam příloh

Obrazová příloha č. 1: ukázka z učebnice č. 1 (zdroj: TRAUB, Hugo. *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních, díl 3. Nový věk (od roku 1648 až po naše časy)*. Brno: A. Píša, 1923.)

Obrazová příloha č. 2: ukázka z učebnice č. 2 (zdroj: BARTOŠEK, Karel. *Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy*. Praha: SPN, 1963.)

Obrazová příloha č. 3: ukázka z učebnice č. 3 (zdroj: DOHNAL, Miloň; JÍLEK, Tomáš; BUTVINOVÁ, Marta. *Dějepis pro 7. ročník základní školy – 2. díl*. Praha: SPN, 1982.)

Obrazová příloha č. 4: ukázka z učebnice č. 4 (zdroj: PEČENKA, Marek; AUGUSTA, Pavel; HONZÁK, František; LUŇÁK, Petr. *Dějiny moderní doby, 1. díl – učebnice pro ZŠ*. Praha: SPL – Práce, 1999.)

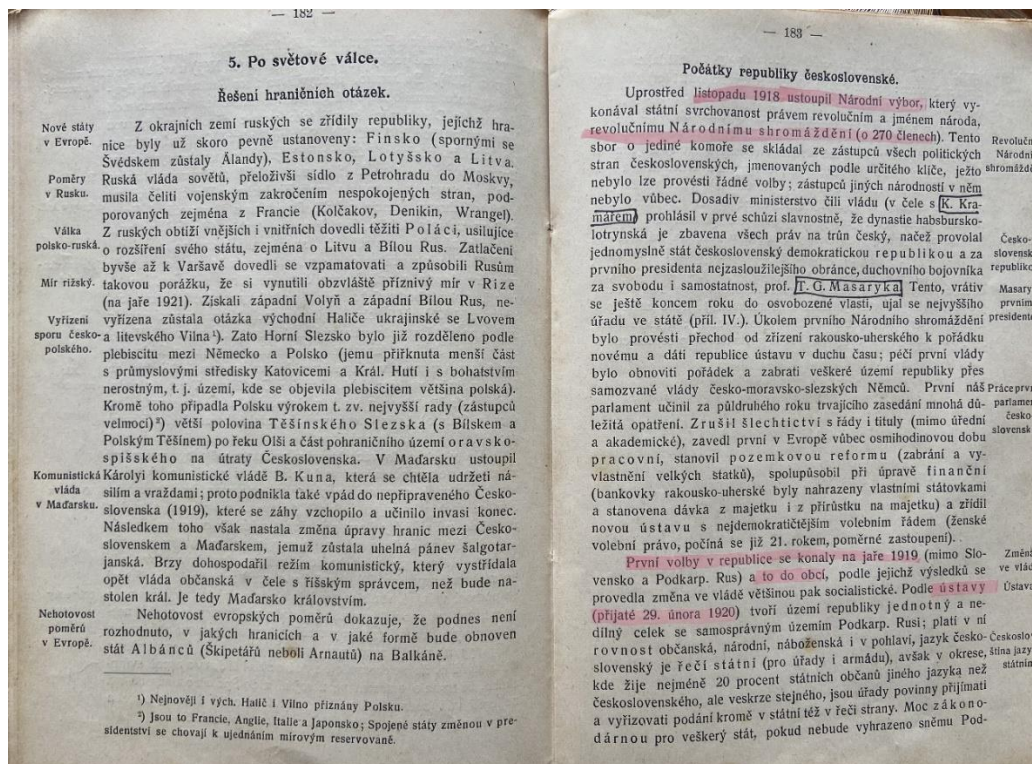
Obrazová příloha č. 5: ukázka z učebnice č. 5 (zdroj: JÚZA, Vladislav; VYKOUPIIL, Libor. *Dějepis 9. Moderní dějiny. Učebnice pro 9. ročník základní školy nebo kvartu víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola – Duha, 2020.)

Seznam tabulek

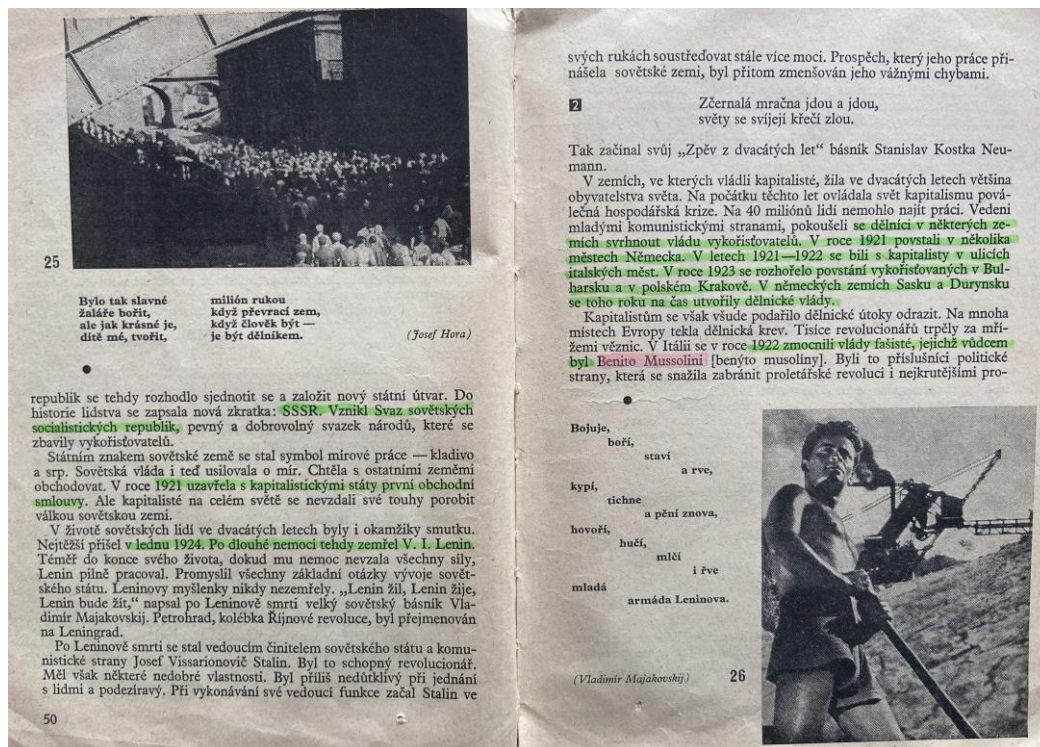
Tabulka č. 1: Základní informace o učebnici č. 1	23
Tabulka č. 2: Počet ilustrací, fotografií, map a grafů v učebnici č. 1	24
Tabulka č. 3: Oblasti dějin, kterým se věnují jednotlivé kapitoly učebnice č. 1	25
Tabulka č. 4: Události uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 1	26
Tabulka č. 5: Osobnosti uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 1	27
Tabulka č. 6: Osobnosti uvedené v učebnici č. 1 s hodnocením	27
Tabulka č. 7: Základní informace o učebnici č. 2	28
Tabulka č. 8: Počet ilustrací, fotografií, map, grafů a úryvků v učebnici č. 2	28
Tabulka č. 9: Oblasti dějin, kterým se věnují jednotlivé kapitoly učebnice č. 2	30
Tabulka č. 10: Události uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 2	33
Tabulka č. 11: Osobnosti uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 2	37
Tabulka č. 12: Osobnosti uvedené v učebnici č. 2 s hodnocením	38
Tabulka č. 13: Základní informace o učebnici č. 3	40
Tabulka č. 14: Počet ilustrací, fotografií, map a grafů v učebnici č. 3	41
Tabulka č. 15: Oblasti dějin, kterým se věnují jednotlivé kapitoly učebnice č. 3	43
Tabulka č. 16: Události uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 3	46
Tabulka č. 17: Osobnosti uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 3	48
Tabulka č. 18: Osobnosti uvedené v učebnici č. 3 s hodnocením	49
Tabulka č. 19: Základní informace o učebnici č. 4	51
Tabulka č. 20: Počet ilustrací, fotografií, map a grafů v učebnici č. 4	51

Tabulka č. 21: Oblasti dějin, kterým se věnují jednotlivé kapitoly učebnice č. 4	52
Tabulka č. 22: Události uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 4	54
Tabulka č. 23: Osobnosti uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 4	56
Tabulka č. 24: Osobnosti uvedené v učebnici č. 4 s hodnocením	57
Tabulka č. 25: Základní informace o učebnici č. 5	59
Tabulka č. 26: Počet ilustrací, fotografií, map a grafů v učebnici č. 5	61
Tabulka č. 27: Počet informačních rámečků v učebnici č. 5	61
Tabulka č. 28: Oblasti dějin, kterým se věnují jednotlivé kapitoly učebnice č. 5	62
Tabulka č. 29: Události uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 5	64
Tabulka č. 30: Osobnosti uvedené v jednotlivých kapitolách učebnice č. 5	66
Tabulka č. 31: Osobnosti uvedené v učebnici č. 5 s hodnocením	67
Tabulka č. 32: Názvy všech analyzovaných učebnic	69
Tabulka č. 33: Shrnutí dat o událostech ve všech analyzovaných učebnicích	70
Tabulka č. 34: Shrnutí dat o událostech ve všech analyzovaných učebnicích	73
Tabulka č. 35: Shrnutí dat o osobnostech ve všech analyzovaných učebnicích	73

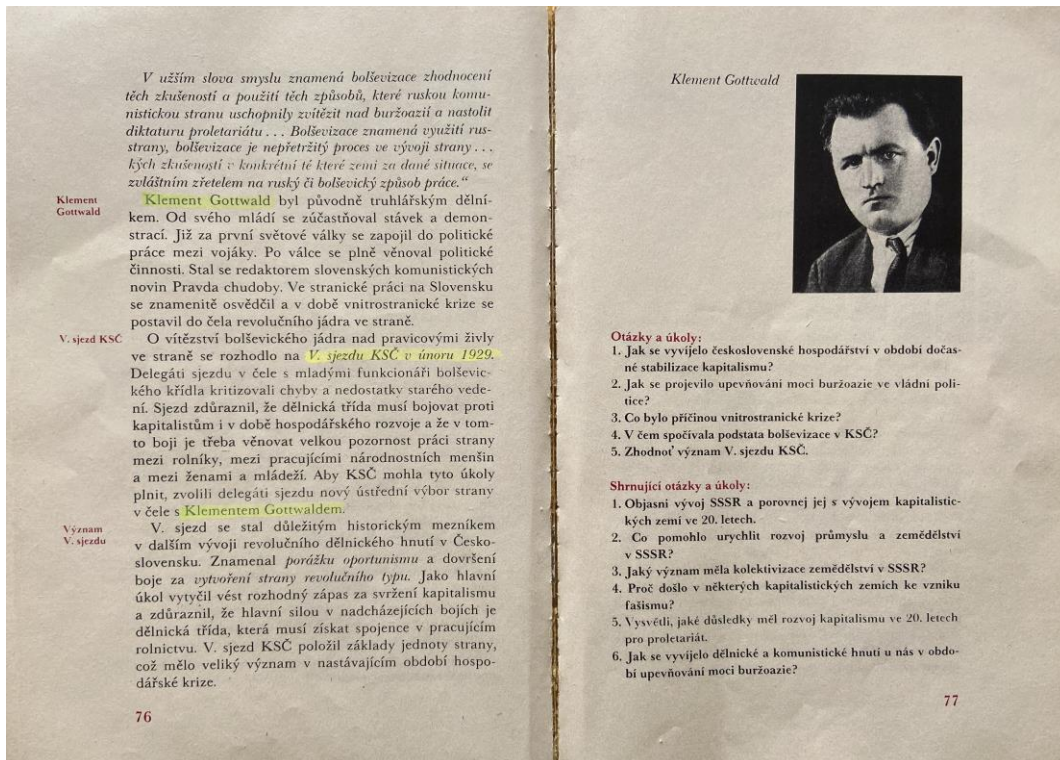
Přílohy

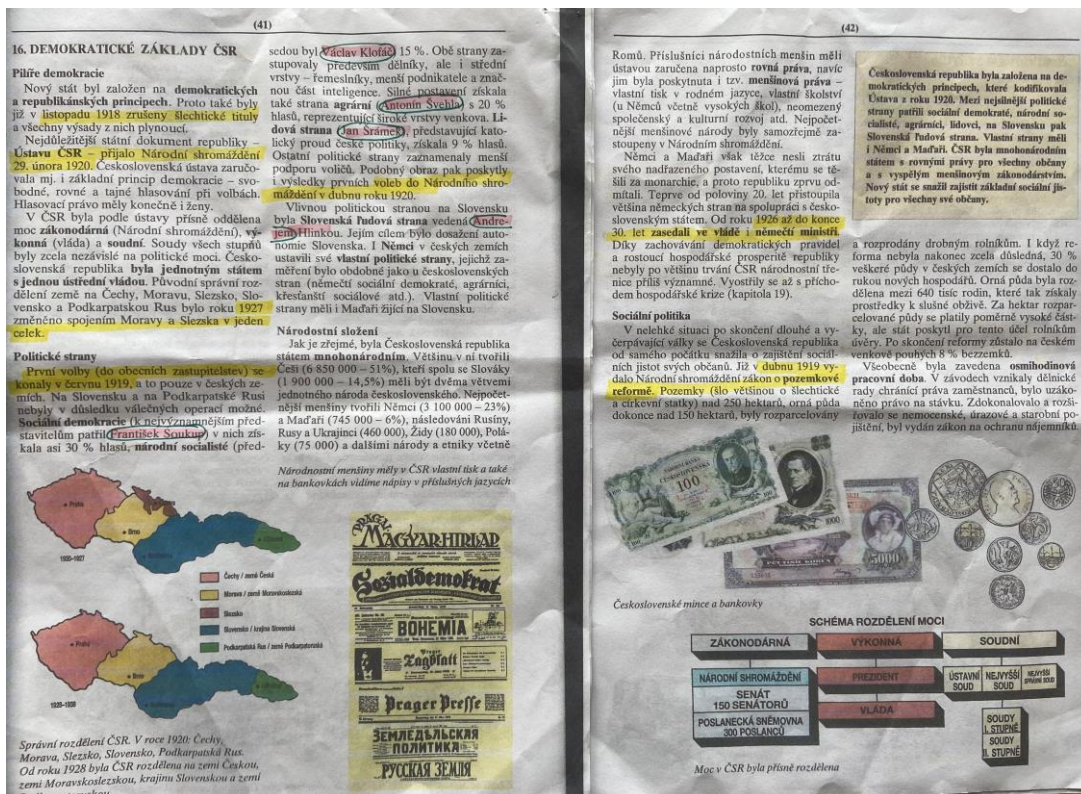
Obrazová příloha č. 1: ukázka z učebnice č. 1

Obrazová příloha č. 2: ukázka z učebnice č. 2

Obrazová příloha č. 3: ukázka z učebnice č. 3

Obrazová příloha č. 4: ukázka z učebnice č. 4

ČESKOSLOVENSKO MEZI 1. A 2. SVĚTOVOU VÁLKOU

POLITIKA

Vzhledem k tomu, že Československo bylo demokratickým státem, působilo zde mnoho politických stran. Některé vám budou asi známe, Československá sociálně demokratická strana, Československá strana lidová, Komunistická strana Československa. Největší politickou stranou byla tzv. **agrární strana**. Strany souhlasily o voliče a ti se mohli rozhodnout, kterou budou volit. Podle výsledků voleb se sestavovala vláda. Kromě Čechů a Slováků měla později ve vládě své zástupce i národnostní menšina Němců. První volby proběhly roku 1920.

1. Zjistěte např. na internetu, které další české politické strany u nás existovaly v meziválečném období.
2. Jak se jmenovala slovenská politická strana založená Andrejem Hlinkou a co bylo jejím původním cílem? Uveďte další slovenské politické strany v tehdejším Československu.
3. Zjistěte na internetu, které politické strany a s jakým zaměřením založily v Československu národnostní menšiny.

státní vlajka Československé republiky

střední státní znak Československé republiky

Němci pokoušeli se Čechovi zadržovat svůj zájem o odřízení Sudet (karikatura z dobového českého tisku)

STÁTNÍ HRANICE

Určit, jaké má mít naše republika hranice, nebylo lehké. Čechy, Morava a část Slezska měly **historické hranice**, které byly takto uznány.

SUDETY

Uznání historických hranic vyvolalo problémy v pohraničních oblastech zvaných **Sudety**, které byly osídleny především Němci. Ti chtěli připojit území Sudet k Rakousku nebo Německu. Vláda musela zasáhnout za pomoci armády, což vzbudilo u Němců pocit křivdy.

Československo, jeho sousední země a Sudety

- území Československa
- území Sudet
- hranice Československa

TĚŠÍNSKO

Dalším problémem bylo území **Těšínska**, na které si dělalo nárok Polsko. Vypukl zde vojenský konflikt. Jeho výsledkem bylo **rozdělení** tohoto území na **polskou a československou část**.

SLOVENSKO

Určit hranice Slovenska bylo mnohem komplikovanější. Toto území bylo mnoho století **součástí Uherského království**, a proto jeho ztrátu neslo **Maďarsko** velmi těžce. Vymezení hranic Slovenska provázely a zasáhly musely na straně Československa i státy Dohody.

VZNIK MALÉ DOHODY

Československá republika, Rumunsko a Jugoslávie uzavřely spojenečství zvané **Malá dohoda** (roku 1921), aby se do budoucna ochránily před případným uplatňováním územních nároků Maďarska. Části území Maďarska totiž po 1. světové válce získala nejen Československá republika, ale i Jugoslávie a Rumunsko (to podpořilo Československo už při vymezení hranic s Maďarskem).

NÁRODNOSTNÍ SLOŽENÍ

Již za 1. světové války vystupovali Češi a Slováci jako **jeden československý národ**. Uprostřed mnoha národů, které na našem území žily, tvořily **dohromady většinu**. Úředním jazykem v novém státě tak byla **čeština a slovenština**. To se nelíbilo dvěma nejsilnějším **národnostním menšinám** – Němcům a Maďarům. Jen málo jich umělo česky nebo slovensky, a pokud chtěli pracovat ve státní správě, museli tyto jazyky ovládat.

Češi a Slováci

65,8 %

Němci 21,9 %

Rusini a Ukrajinci 3,7 %

Maďari 4,7 %

Poľaci 0,6 %

ostatní 3,3 %

národnostní složení Československé republiky

NÁBOŽENSTVÍ

Vznik Československa přinesl **úplnou náboženskou svobodu**. Každý člověk měl právo svobodně vyznávat jakékoli náboženství. Nejvíce obyvatel se hlásilo k římskokatolické církvi.

HOSPODÁŘSTVÍ

Průmysl byl v Československu **rozmístěn značně nerovnoměrně**. Čechy, Morava a Slezsko byly průmyslově rozvinuté. Za nimi **silně zostávalo Slovensko** a ještě více **Podkarpatská Rus**, kde převažovalo **zemědělství**. Proto byli do těchto zemí posíláni nejen odborníci, ale i například úředníci, policisté, učitelé a herci, kteří pomáhali zvyšovat jejich hospodářskou a duchovní úroveň.

Československá republika díky zaváděným **reformám** postupně začala **prosperovat**. Snižovala se nezaměstnanost a začala se zvyšovat životní úroveň.

PŘÍDELOVÝ SYSTÉM

Celkové byla po 1. světové válce v Československu **velmi těžká hospodářská situace**. Byl velký nedostatek základního zboží a potravin. Tuto situaci se snažil řešit takzvaný **přídelový systém**. Každý člověk dostal na měsíc **listky na zboží**. Zde bylo uvedeno, kolik si může za měsíc koupit například chleba, mouky a másla. Často však ani tento systém nedostačoval. Zboží prostě nebylo.

Vznikl proto takzvaný **černý trh**, kde se dalo zboží sehnat, ale za mnohem vyšší cenu, kterou chudí lidé nemohli zaplatit.

potravinové listky

SOCIÁLNÍ REFORMY

Kvůli nedostatku a **vysokým cenám zboží propukaly protesty**. Vláda se je snažila řešit a postupně zaváděla **řadu sociálních reform** jako například podporu v nezaměstnanosti, osmihodinovou pracovní dobu, ochranu nájemníků, ochranu práce žen a dětí, penzijní, úrazové a nemocenské pojištění. Tak vznikl sociální systém, který byl ve střední a východní Evropě jedním z nejpokročilejších.

1. Vysvětlíte pojem národ, národnost a národnostní menšina.
2. Uveďte, ve které době v minulosti se dělníci již snažili řešit svou tíživou sociální situaci zakládáním odborů, ale také např. stávkami, protesty a ničením drahých strojů.

reforma - reform [ri:fo:rm]
černý trh - black market [blæk 'mɑ:kt]

Obrazová příloha č. 5: ukázka z učebnice č. 5